

Ainevaldkond	SOTSIAALAINED								
Valdkonnapädevus									
<p>Sotsiaalainete pädevusega taotletakse õpilase toimetulekut iseendaga, suutlikkust toimida lähikonnas, valmisolekut ja oskust olla aktiivne ning vastutustundlik kodanik, oskust mõtestada ühiskondlikke suhteid minevikuühiskondades lähtuvalt ajaloolisest kontekstist ja üldinimlikest väärtustest.</p> <p>Sotsiaalainete õpetamise kaudu taotletakse, et põhikooli lõpetaja:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) tunneb huvi kogukonna, rahva ja maailma arengu vastu, mõistab ühiskonnas toimunud ja toimuvate muutuste põhjusi, tagajärgi ja seoseid; 2) tunneb huvi enda arengu vastu, hindab ennast adekvaatselt, analüüsib oma võimalusi, usub endasse ja kavandab oma tulevikku, võtab eakohase vastutuse oma tuleviku kujundamise eest, väärtustab loovust ja ettevõtlikkust ning arendab endas neid omadusi ja pädevusi; 3) austab demokraatiat ja inimõigusi, teab oma õigusi ja kohustusi, järgib seadusi, üldinimlike väärtusi ja üldtunnustatud käitumisnorme, kujundab oma arvamuse ning on vastutustundlik ja aktiivne ühiskonnaliige, on lojaalne Eesti riigile; 4) valdab infootsimise meetodeid, hindab kriitiliselt allikate usaldusväärsust ja teabe sisu; väärtustab teaduspõhist maailmapilti ja kujundab enda seisukoha; 5) aktsepteerib inimeste individuaalseid erinevusi, kultuurilist ja maailmavaatelist mitmekesisust, suhtub neisse sallivalt, kui need pole inimväärikust alandavad või inimsusevastased; 6) tunnetab oma rolli Eesti kultuuripärandi hoidja ja kandjana, väärtustab inimkonna kultuuripärandit ja aktsepteerib kultuurierinevusi; 7) hoolib endast ja teistest, järgib tervislikke eluviise, käitub turvaliselt enda ja teiste inimeste suhtes, hoiab keskkonda, on teadlik tarbija. 									
Ainetundide jaotus									
Aine	1.kl	2.kl	3.kl	4.kl	5.kl	6.kl	7.kl	8.kl	9.kl
Ajalugu	0	0	0	0	1	2	2	2	2
Inimeseõpetus	0	1	1	0	1	1	2	0	0
Ühiskonnaõpetus	0	0	0	0	0	1	0	0	2

Lõimingu korraldamine ainevaldkonnas

I Üldpädevuste kujundamine

- **kultuuri- ja väärtuspädevus** – rahvakalendri tähtpäevade tähistamine (mardipäev jne); riiklikud tähtpäevad (vabariigi aastapäev, emakeelepäev jne); ainepäevad või ainenädalad (nt rahvustoitude nädal); lauakombed, käitumise etikett; eri kultuuride päevad (keeled, teisest kultuuriruumist inimesed); külalisesinejad väiksemale grupile (nt düsleksia-teemaline loeng); sallivuse õpetamine; väärtuskasvatus; teatrikülastused, näitused, kino, spordivõistlused, muuseumid (sh ka iseseisvalt), kultuuriasutustes käitumine
- **sotsiaalne ja kodanikupädevus** – kooli üritused - kodanikupäeva kõnevõistlus 5.-9. klassideni; vabariigi aastapäeva tähistamine; loovtööde esitamine; emakeelepäeva tähistamine; rahvusvaheline muusikapäev, töövarjupäev, karjääriõppe päev, ajarännakud jt; Õpilasmavalitsus - võiks korraldada riiklike ja rahvakalendri tähtpäevade üritusi; sotsiaalse sisuga etendusi ja filme vaatamine või kooli tellimine; heategevusüritused; koolilehe väljaandmine õpilaste poolt; vastutuse tähtsustamine; mõttetalgud; rollimängud
- **enesemääratluspädevus** – Kooli üldiste käitumisreeglite ja hügieeni reeglite järgimine; (pikemaajalisem) eneserefleksioon; enda tunnete mõistmine ja emotsioonide reguleerimine; rollimängud
- **õpipädevus** – õpitulemuste analüüs; õpilastes eneseanalüüsi oskuse arendamine; grupitööd, rühmatööd, paaritööd - rühmade moodustamine õpilaste poolt, rollide jagamine, esitlus, oma rolli hindamine; aineteülesed õppekäigud; õpipädevuse arendamisele suunatud huviringid; olümpiaadidel ja aine võistlustel osalemine; oskus koolis õpitud rakendada praktilises elus
- **suhtluspädevus** – kõne etikett, enesekohane tutvustamine (tervitused); konfliktsituatsioonide lahendamine ja kokkulepete tegemine; rollimängud; grupitööd, rühmatööd, paaritööd - rühmade moodustamine õpilaste poolt, rollide jagamine, esitlus, oma rolli hindamine
- **matemaatika-, loodusteaduste ja tehnoloogiaalane pädevus** – loodusthoidev käitumine ja suhtumine; õuesõppetunnid; ringmajandus ja prügi sorteerimine
- **ettevõtlikkuspädevus** – õpilasfirmad; esitluste tegemine, teised kuulajatel on täitmiseks tabel/hindamisleht; õppemängud; võistluste/sündmuste korraldamine
- **digipädevus** – õpilane kasutab erinevaid veebilehti info leidmiseks; huviringide loomine, kus õpilased saavad süvendada oma huvi digitehnoloogiate vastu läbi praktiliste tegevuste ja projektide; erinevate keskkondade kasutamine suhtlemiseks ja info jagamiseks; AI kasutamine; digiturvalisuse arendamine

II Lõiming ainevaldkondadega

- Keel ja kirjandus - õpilane järgib eesti keele reegleid, väljendab ennast nii kõnes kui kirjas korrektselt, analüüsib tekste, mõistab teksti sisu, oskab end loominguviiselt väljendada ja arutleda, arendab esinemisoskust.
- Võõrkeeled - kasutab võõrkeelsetest internetiallikatest informatsiooni otsimist; mõistab erinevate piirkondade ja kogukondade kultuuri;
- Matemaatika - oskab kasutada matemaatilisi meetodeid sotsiaalsetes õppeainetes ja eluvaldkondades, oskab analüüsida probleeme ja leida strateegiaid nende lahendamiseks; oskab loogiliselt arutleda ja põhjendada erinevaid probleeme;

- Loodusained - huvitub looduskeskkonnast ja selle kaitsmisest; märkab, sõnastab ja lahendab igapäevaeluga seotud probleeme, teeb põhjendatud otsuseid ning kasutab loovat ja kriitilist mõtlemist; sõnastab loodusteadustega seotud uurimisküsimusi, kavandab ja korraldab uuringut, järgides ohutusnõudeid, ning teeb tõendus põhiseid järeldusi; leiab infot loodusteaduste ja tehnoloogia kohta erinevatest allikatest ning hindab selle usaldusväärsust; kasutab õppimiseks, andmekogumiseks ning koostööks meedia- ja tehnoloogiavahendeid;
- Kunstiained - tutvub Eesti ja maailma kultuuripärandiga; mõtestab ja reflekteerib eri kultuurinähtusi; tõlgendab kunsti ajaloolist tähtsust; lahendab probleeme loovalt.
- Tehnoloogia - järgib rohepöörde põhimõtteid; väärtustab Eesti ja teiste rahvaste esemelist- ja toidukultuuri; väärtustab loovat isetegemist; arvestab autoriõigust õppematerjalide ja infoallikate kasutamisel;
- Kehaline kasvatus - kasutame liikumisõpetuse põhimõtteid, et toetada õpilaste positiivset hoiakut liikumise suhtes ning kujundame neis eakohast liikumispädevust, s.o motivatsiooni, teadmisi, oskusi ja harjumust iga päev aktiivselt liikuda, tegelda liikumisharrastusega ning suhtuda liikumisesse positiivselt; järgida vaimset ja füüsilise tervise tasakaalu;

III Läbivate teemade käsitlemine

- **elukestev õpe ja karjääri kujundamine** - ühiskonnaõpetuses käsitletakse õpilase karjääri kujundamise võimalusi, et õpilasel oleks võimalik aktiivselt ühiskonnaelus osaleda
- **keskkond ja jätkusuutlik areng** - ainetundides käsitletakse meid ümbritseva keskkonna hoidmist, säästlikumat tarbimist.
- **kodanikualgatus ja ettevõtlikkus** - kooli üritused - kodanikupäeva kõnevõistlus 5.-9. klassideni; vabariigi aastapäeva tähistamine; loovtööde esitamine; emakeelepäeva tähistamine; rahvusvaheline muusikapäev, töövarjupäev, karjääriõppe päev, ajarännakud jt; Õpilasmavalitsus - riiklike ja rahvakalendri tähtpäevade ürituste korraldamine; sotsiaalse sisuga etenduste ja filmide vaatamine või kooli tellimine; heategevusüritused; koolilehe väljaandmine õpilaste poolt; vastutuse tähtsustamine; mõttetalgud; rollimängud
- **kultuuriline identiteet** - kooli üritused, kõnevõistlus 5.-9. klass; emakeelepäeva tähistamine, rahvusvaheline muusikapäev, töövarjupäev, rahvakalendri ja riiklike tähtpäevade tähistamine.
- **teabekeskond ja meediakasutus** - inimeseõpetuse tundides käsitletakse reklaami ja uudiste teemat, sotsiaal- ja kommertsreklaamid.
- **tehnoloogia ja innovatsioon** - õpilane kasutab erinevaid veebilehti info leidmiseks; huviringide loomine, kus õpilased saavad süvendada oma huvi digitehnoloogiate vastu läbi praktiliste tegevuste ja projektide; erinevate keskkondade kasutamine suhtlemiseks ja info jagamiseks; AI kasutamine; digiturvalisuse arendamine
- **tervis ja ohutus** - Kooli üldiste käitumisreeglite ja hügieeni reeglite järgimine; (pikemaajalisem) eneserefleksioon; enda tunnete mõistmine ja emotsioonide reguleerimine; rollimängud
- **väärtused ja kõlblus** - inimeseõpetuses käsitletakse hoolivust ja sallivust, arendatakse õpilastes mõtteviisi, et erinevus rikastab.

Ainevaldkondlikud hindamise erisused

Arutluste, juhtumianalüüside ja loominguliste tööde puhul hinnatakse arvamuste ja seisukohtade argumenteeritust, seostatust ja veenvust, õpilase seisukohtadele minevikusündmuste, ühiskonnas ja maailmas toimuva kohta antakse sõnalist kirjeldavat tagasisidet. Praktiliste ja loominguliste ülesannete sooritamisel hinnatakse nii protsessi kulgu kui ka tulemust. Kirjalikke ülesandeid hinnates arvestatakse eelkõige töö sisu, kuid pööratakse tähelepanu ka õpilase keelekasutusele, sh erialaste terminite, isiku-, riikide ja kohanimede, rahvusvaheliselt aktsepteeritud lühendite õigele kasutusele ja õigekirjale, mida arvestatakse hindamisel vastavalt ülesande eesmärgile.

Õppekorralduse erisused

Õppetegevus on õppijakeskne, toetab õpimotivatsiooni hoidmist ja õpilaste kujunemist aktiivseiks ja iseseisvaiks õppijaiks ning loovaiks ja kriitiliselt mõtlevaiks ühiskonnaliikmeiks, kes suudavad teha valikuid ja võtta vastutust oma õppimise eest. Põhikoolis õppetegevust kavandades ja korraldades teevad õpetajad koostööd, seejuures:

- 1) lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, valdkonnapädevusest, kooliastme lõpuks taotletavatest teadmistest, oskustest ja hoiakutest ning õpitulemustest ja kooli õppekavas sätestatud õppesisust, kooliastmete õppe ja kasvatuse rõhuasetustest ning lõimingust teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
- 2) arvestatakse didaktika nüüdisaegsete käsitluste ja ainevaldkonnas toimunud arenguga, võetakse arvesse kohalikku eripära ning muutusi ühiskonnas;
- 3) taotletakse, et õpilase õpikoormus (sh kodutööde maht) oleks mõõdukas, jaotuks õppeaasta ulatuses ühtlaselt ning jätaks piisavalt aega puhkuseks ja huvitegevusteks;
- 4) arvestatakse õpilaste eelteadmisi, huvisid, individuaalseid eripärasid ja võimeid, kasutatakse diferentseeritud ja sobivat pingutust nõudvaid ülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud ja õpilasele tähenduslikku käsitlust, reageeritakse õpi- ja eluraskustele, pakutakse õpiabi ja tuge õpivalikutes;
- 5) rakendatakse uurivat õpet ja kasutatakse mitmekesiseid ja kombineeritud õppemeetodeid ning aktiivsust, loovust, koostööd ja tagasisidet soodustavaid õppetegevusi, laiendatakse õpilaste teadmisi, arendatakse oskusi ja kujundatakse hoiakuid;
- 6) rakendatakse ja kasutatakse info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õppekeskkondi, õppematerjale ja -vahendeid;
- 7) võimaldatakse siduda õpet koolivälise eluga, et kogu ainekäsitlus oleks võimalikult elulähedane, õpilasele eakohane ja tähenduslik.

Õppetegevuse kaudu laiendatakse ainevaldkonna teadmisi ja kujundatakse oskusi.

Õppekeskkonna erisused

Erinevate tundide läbiviimine muuseumikeskkonnas, nt Tervisemuuseum, Vabadussõja muuseum, Rahvusarhiiv, Ajaloomuuseum, Vabamu, Kunstimuuseum, Niguliste muuseum ja kirik, Eesti Rahva Muuseum, Linnaelumuuseum; Paks Margareta, Kiek in de Kök, Lennusadam. Õuesõpe kooliümbruses ja kodukohas olevad vaatamisväärsused nt: Saha kabel ja kultuskivid. Tundide läbiviimine arvutiklassis.

ÕPPEAINE NIMETUS	AJALUGU
ÕPPEAINE KIRJELDUS	<p>Ajaloo õppimise käigus omandatakse pädevused, mis on vajalikud oma elu korraldamiseks ajalooteadvuse toel ühiskonnale omases ajaloolises kultuuris. Ajalooõpetus toetab ajaloolise mõtlemise kujunemist. Ajalooline mõtlemine tähendab suutlikkust märgata tähenduslikkust ajaloos, oskust kasutada esmaallikaid tõendusmaterjalina, tunda ära muutusi ja ajaloosündmuste järjepidevust, analüüsida põhjusi ja tagajärgi, tajuda ajaloolist konteksti ja mõista ajalooliste tõlgenduste eetilist mõõdet.</p> <p>Õpilasi suunatakse uurima, teadvustama, analüüsima, kriitiliselt hindama ning tõlgendama minevikus aset leidnud sündmusi ja protsesse, nende seoseid omavahel ja tänapäevaga ning ajaloosündmuste erineva tõlgendamise põhjusi.</p> <p>Põhikooli ajalooõpetus on kronoloogilis-temaatiline. Õppeaine algab sissejuhatava algõpetusega ning jätkub muinas- ja vanaaja, keskaja, uusaja ning lähiajaloo õppimisega. Eesti ajalugu õpitakse lõimituna maailma ajaloo kursusesse.</p> <p>II kooliastmes alustatakse ajalooõpinguid algõpetusest, mille raames õpitakse tundma ajaarvamist ja allikaid, tehakse tutvust ajaloo sündmuste, isikute ja eluoluga minevikus. Käsitletakse valitud näiteid muinas- ja vanaajast, vanadest idamaadest, Vana-Kreeka ja Vana Rooma ajaloost</p> <p>Maailma ajalugu käsitletakse valitud teemade kaudu, millega ei taotleta ajalooperioodidest tervikpildi kujunemist. Tähtis on luua seosed mineviku ning nüüdisaja ajaloo sündmuste ja nähtuste vahel ning kujundada arusaam, et minevikku pöördumata on raske mõista tänapäeva, nt kriisikollete olemust, Eesti ajaloo sõlmküsimusid, Eesti iseseisvuse ning selle kaitsmise ning teisalt võõrvallutuste mõju erinevatel perioodidel. Õpitakse väärtustama kohalikku kultuuripärandit, inimeste iseotsustamise õigust ja vabadust, analüüsima eetilisi valikuid ja mõistma hukka agressiooni ja okupatsiooni ning kõiki inimsusevastaseid kuritegusid.</p>
	TEADMISED, OSKUSED JA HOIAKUD

<p>II KOOLIASTE</p>	<p>II kooliastme lõpetaja:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) teab, ajaloo periodiseerimise põhimõtteid ning et ajaloo periodiseerimine on kokkuleppeline. 2) teab, et ajaloosündmustel ja -nähtustel on põhjused ja tagajärjed. 3) kasutab ajaloomõisteid kontekstis. 4) teab näiteid kodukoha minevikust. 5) teab, et eesti ei ole alati olnud iseseisev ning teab olulisi sündmusi ja isikuid eesti omariikluse kujunemisloos. 6) mõistab, kuidas kujunes inimasustus. 7) mõistab, et teadus ja tehnika on pidevas arengus ja mõjutavad inimesi ning ühiskonnaelu. 8) oskab asetada end minevikus elanud inimese olukorda ning saab aru, et erinevast rollist vaadates on maailm erinev. 9) teab, et eri aegadel on ühiskonnas olnud erinevad väärtussüsteemid, mida ei ole õige hinnata tänapäeva kontekstis. 10) teab, mis tunnused on iseloomulikud demokraatlikele ja mittedemokraatlikele ühiskonnavormidele ajaloos. 11) teab, millist liiki allikatest saab mineviku kohta teavet ja milliste tunnuste järgi saab allikate usaldusväärsust hinnata. 12) teab näiteid kodukoha kultuuripärandist, olulisi inimesi ja nende rolli kodukoha kultuuriloos. 13) märkab ja väärtustab minevikupärandit eestis ja mujal. 14) teab, kuidas meditsiin ja inimeste teadmised tervisest on aja jooksul muutunud. 15) teab näiteid, kuidas inimkond on minevikus keskkonda mõjutanud.
<p>III KOOLIASTE</p>	<p>III kooliastme lõpetaja:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) eristab ajalooperioode ning iseloomustab neid põhitunnuste kaudu. 2) mõistab ajaloosündmuste tähenduslikkust, toob esile sündmuste ja protsesside põhjusi ja tagajärgi ning jätkuvuse ja muutuste näiteid. 3) seostab kodukoha ajalugu eesti ja euroopa ajalooga, teab eesti ajaloo pöördepunkte. 4) mõistab eesti omariikluse kujunemist ja arengut euroopa ajaloo taustal. 5) mõistab tänapäeva euroopa ja ameerika ühendriikide kujunemislugu ja arengut ning riikide mõju maailmas. 6) analüüsib inimeste igapäevaelu ja ühiskonnaelu muutumist ning linnade tähtsuse kasvu. 7) mõistab teaduse ja tehnika arengu mõju inimeste eluviisile ja ühiskonnaelu valdkondadele.

	<p>8) mõistab kolonialismi ja rahvastikurände põhjusi ja tagajärgi minevikus ja tänapäeval globaalse ajaloo perspektiivis.</p> <p>9) analüüsib inimese sotsiaalseid ja ühiskondlikke rolle minevikus ja tänapäeval, individuaalse eneseteostuse piiranguid ja võimalusi lähtuvalt ühiskonna arengust.</p> <p>10) mõistab, kuidas on kujunenud ja toimunud demokraatlik ühiskond minevikus, võrreldes tänapäevaga.</p> <p>11) mõistab, kuidas inimese käsitus on ajas muutunud.</p> <p>12) kogub ajalooalast informatsiooni, töötab eritüübiliste ajalooallikatega, kommenteerib ja hindab neid kriitiliselt, teeb informatsiooni põhjal järeldusi.</p> <p>13) eristab poliitilisi õpetusi, teab nende kujunemislugu.</p> <p>14) analüüsib kultuuripärandi tähtsust inimkonna ajaloos ja mõistab üksikisiku rolli kultuuripärandi kandjana.</p> <p>15) analüüsib inimese tervisekäitumise muutumist ajaloos.</p> <p>16) mõistab inimtegevuse ja keskkonna vastastikust mõju ajaloos</p>
--	--

Teemad, õpitulemused, õppesisu klasside kaupa

5. KLASS

5. kl	<p>Ajaarvamine ja ajalooallikad</p> <p>Maailmas on erinevaid ajaarvamise alguspunkte. Õppides kasutama aja mõistetega seonduvaid sõnu, fraase ja kronoloogiat kujuneb õpilasel oskus leida, analüüsida ja mõista seoseid, mõtestada ajaloolise keskkonna kujunemist.</p> <p>Ajaloolane taastab minevikku ajalooallikate abil ning seletab kõike tagantjärele, lähtudes sellest, kuidas me praegu varem toimunud aru saame. Kõik, mis meid ümbritseb, võib olla ajalooteadmiste allikas. Küsitledes oma vanemaid või uurides vanu dokumente võib õpilane ise luua uut ajalooteadmist. Töö allikatega arendab õpilasel oskust kriitiliselt mõelda, teha järeldusi, luua seoseid, kujundada oma seisukoht ning seda põhjendada. Oskus kriitiliselt mõelda ning allikaid analüüsida võimaldab õpilasel hinnata nende usaldusväärsust, kasutada teabeallikaid eesmärgipäraselt, orienteeruda meediaväljas, tunda ära propagandat ja manipuleerimist ning kujundab õpilase suutlikkust olla infoväljas iseseisev otsustaja. Teemade valiku ja nende sügavusastme valiku üle otsustab õpetaja.</p>	
	<p>Õpitulemused: Õpilane:</p>	<p>Õppesisu:</p>

<p>5. kl</p>	<ul style="list-style-type: none"> • kasutab ajaarvamisega seotud mõisteid asjakohaselt: eKr, pKr, sajand, aastatuhat, kümnend, ajajoon, Rooma number, araabia number • paigutab ajateljele isikliku elu sündmusi, ajaloosündmusi ja -perioode, kasutades õigesti ajaühikuid; lahendab ajatelje abil ülesandeid • mõistab, et ajaloo jagamine on tinglik ning ajaloolased teevad seda selleks, et lihtsustada ajaloo uurimist • jagab ajalugu perioodideks (kujuneb arusaam ajaloolise keskkonna kujunemisest) esi- ehk muinasaeg, vanaaeg, keskaeg, uusaeg, lähiajalugu • teab, et ajalooallikad jagunevad suulisteks, esemelisteks, kirjalikeks ja audiovisuaalseteks ning toob nende kohta näiteid • nimetab ja liigitab ajalooallikaid • kasutab perekonnaloos uurimisel eritüübilisi allikaid • kasutab kontekstis ajalooallikatega seonduvaid mõisteid: kirjalik, suuline, esemeline ja audiovisuaalne allikas, muuseum, arhiiv • iseloomustab erinevate allikatüüpide eripära, hinnates nende usaldusväärsust 	<ul style="list-style-type: none"> • eKr, pKr, sajand, aastatuhat, ajatelg, Rooma number, araabia number • Suulised, esemelised, kirjalikud ja audiovisuaalsed allikad; muuseum, arhiiv, kroonika, legend, arheoloogia, muistis • mälestused, intervjuud, fotod, videod, päevikud, kirjad jne
<p>Teema ja selle olulisus: Ajaloosündmused, ajaloolised isikud ja eluolu Mineviku tundmine on alus tänapäeva mõistmiseks, olemasoleva väärtustamiseks ja tulevikusuundumuste prognoosimiseks. Kodukoha ajalooga tutvumine aitab õpilasel luua käsitletava teema ja paikadega isikliku seose ning väärtustada kohalikku ajaloo- ja kultuuripärandit. Mineviku vastu huvi äratamise ning ajaloosündmuste, ajalooliste isikute ja eluluga tutvuse tegemine arendab õpilase mina- ja maailmapilti ning aitab mõista ühiskonnas toimunud muutusi erinevatel ajaperioodidel ja nende mõju tänapäeval ja näha kõiges selles erinevaid põhjuse-tagajärje seoseid.</p>		
	<p>Õpitulemused: Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ja Eesti ajaloos ning isiklikus elus • teab kodukohaga ja Eestiga seotud muinasaja asulaid ning kirjeldab selle/nende tekkimise ja kujunemise põhjuseid 	<p>Õppesisu: Kiviaeg, pronksiaeg, rauaaeg, korilus, küttimine, kodukohaga seotud muinasaja asustus, muinaslinnus, muistne vabadusvõitlus, Läti Henrik, Liivimaa kroonika, maakond, ristiusk, Lembitu</p> <p>Ristiusk, kirik, (katoliku kirik, paavst), klooster</p>

<p>5. kl</p>	<ul style="list-style-type: none"> • kirjeldab muinasaja inimese eluolu ja selgitab inimese sotsiaalse rolli kujunemist ühiskonnas • nimetab mõnda avastust /leiutist ja selgitab selle/nende tähtsust • kirjeldab ajaloosündmuse näitel põhjuse ja tagajärje seost ja iseloomustab allikatüüpide eripära, hinnates nende usaldusväärsust • teab muistse vabadusvõitluse põhjuseid ja tagajärgi • teab, kes oli Läti Henrik ja Lembitu ning miks nad on ajaloos olulised • selgitab, miks on Henriku Liivimaa kroonika tähtis ajalooallikas • teab, et inimeste arusaam maailmast sõltub ajaloolisest kontekstist ja inimese sotsiaalsest rollist ühiskonnas • teab ja selgitab, mis roll oli kirikul keskaja ühiskonnas ja kultuuriloos • toob näiteid oma kodukoha ja/või Eesti ajaloomälestistest ja selgitab nende olulisust • kirjeldab joonise abil ajaloolist asulat, toob näiteid, kuidas ühiskonna ja elukeskkonna areng mõjutavad inimeste igapäevaelu • kirjeldab keskaja inimese eluolu ja tegevusalasid • kirjeldab joonise abil ajaloolist asulat 	<p>elu keskajal linnas ja maal, raad, tsunft, raekoda, Hansa Liit, gild, linnaõigus, linnused</p>
<p>Teema ja selle olulisus: Eesti 16.-18. sajandi sõdade perioodil Suurema osa ajaloost on peetud sõjalist jõudu ainsaks riikidevaheliste tülide lahendamise vahendiks. Inimkonna tuhandetesse aastatesse ulatuvas ajaloos on inimesed sõdinud tunduvalt rohkem, kui elanud üksmeeles. Ajaloos on nii lühiajalisi sõjalisi kokkupõrkeid, mis on kestnud mõned päevad ja nädalad, kuid ka kümneid aastaid väldanud sõdu. Sõjad on hävitanud suuri riike ja sünnitanud uusi suurvõime. 16.-18. sajandil toimunud sõjad muutsid oluliselt Eesti poliitilist olukorda. Kõige paremini kajastavad neid muutusi ajalookaardid. Kujundatakse oskust orienteeruda ajas ja töötada allikate ja kaardiga, õpitakse tundma isikuid, kelle otsustel oli mõju Euroopa ja Eesti ajaloole, sh kodukandile.</p>		
<p>Õpitulemused: Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ja eesti ajaloos. • nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos, 		<p>Õppesisu: Liivi sõda, Ivan IV (Balthasar Russow, Liivimaa kroonika) Põhjasõda, Karl XII, Peeter I</p>

5. kl	<ul style="list-style-type: none"> toob näiteid inimtegevuse ja looduskeskkonna vastastikusest mõjust minevikus 	
	<p>Teema ja selle olulisus: Rahvuslik ärkamisaeg 19. sajandil vabanesid eestlased oma pärisorja staatusest ja said hakata osalema vallaelus ja haridustegevuses. Selle temaga kujundatakse õpilastes arusaam, et vabad olud võimaldavad eestlastel kõigepealt osaleda väiksemates ettevõtmistes, mis panevad aluse hiljem Eesti omariikluse tekkele. Õpitakse tundma rahvusliku äärmisaja tähtsamaid isikuid muuhulgas ka kodukandi tähtsamaid tegelasi ja vaadeldakse olulisemaid allikaid.</p>	
	<p>Õpitulemused: Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> teab, kes olid Johann Voldemar Jannsen, Lydia Koidula, Carl Robert Jakobson, Jakob Hurt ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos kirjeldab tähtsamaid ärkamisaja sündmusi nimetab mõnda kodukohaga seotud isikut ja/või sündmust ja/või ajaloomälestist 	<p>Õppesisu: Rahvuslik ärkamisaeg, Jannsen, Koidula, Jakobson, Hurt, laulu- ja mänguseltsid, I üldlaulupidu</p>
	<p>Eluolu ja kool vanal ajal</p>	
	<p>Õpitulemused: Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> toob näiteid, kuidas ühiskonna ja elukeskkonna areng mõjutavad inimeste igapäevaelu kirjeldab inimeste eluolu minevikus teab ja esitleb lugusid oma kodukoha minevikust leiab õpitu põhjal lihtsamaid seoseid 	<p>Õppesisu: Rehielamu ja mõis, toidulaud, rõivad ja rahvatraditsioonid, pärisorjus Tartu Ülikool, talurahvaharidus ja Bengt Gottfried Forselius</p>
	<p>Eesti iseseisvumine</p>	
<p>Õpitulemused: Õpilane:</p>	<p>Õppesisu:</p>	

5. kl	<ul style="list-style-type: none"> • nimetab Eesti iseseisvumisega seotud sündmusi ja isikuid: • kirjeldab Eesti iseseisvumise näitel põhjuse ja tagajärje seost • teab, kes olid Konstantin Päts, Konstantin Konik ja Jüri Vilms ja põhjendab nende olulisust • teab, millal ja kus kuulutati välja Eesti Vabariik 	Päästekomitee: Päts, Konik, Vilms, iseseisvusmanifest, iseseisvuse väljakuulutamine
	Iseseisev Eesti kahe maailmasõja vahel	
	<p>Õpitulemused: Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ja Eesti ajaloos. Kirjeldab ajaloosündmuse näitel põhjuse ja tagajärje seost • teab vabadussõja põhjuseid ja tagajärge • teab ja oskab selgitada võidupüha tähtsust Eesti kultuuriloos • teab, kes oli Jaan Poska ja põhjendab tema olulisust. • Selgitab Tartu rahu tähtsust toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ja Eesti ajaloos • kirjeldab üldist eluolu ja kultuuri, toob näiteid 	<p>Õppesisu:</p> <p>Vabadussõda (1918-1920), Johan Laidoner, Võnnu lahing - võidupüha, Poska, Tartu rahu</p> <p>Eesti aeg kahe maailmasõja vahel: Maaseadus, Eesti kroon, üldine eluolu ja kultuur</p>
	Eesti ja Teine maailmasõda	
	<p>Õpitulemused: Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ja Eesti ajaloos ning isiklikus elus; kirjeldab ajaloosündmuse näitel põhjuse ja tagajärje seost • toob näiteid, kuidas Teine maailmasõda mõjutas elu Eestis • teab, kes olid Jossif Stalin ja Adolf Hitler ning selgitab nende mõju Eesti ajaloole • toob näiteid oma perekonnaloost 	<p>Õppesisu:</p> <p>Stalin, Hitler, MRP, Nõukogude okupatsioon, küüditamine, Saksa okupatsioon, holokaust, suur põgenemine</p>
Nõukogude aeg		

5. kl	Õpitulemused: Õpilane: <ul style="list-style-type: none"> • toob näiteid sündmustest ja protsessidest Eesti ajaloos ja isiklikus elus; toob näiteid ajaloomälestisest ja selgitab, miks need on kultuuriloos olulised: • iseloomustab erinevatest valdkondadest ENSV eluolu • toob näiteid ja teab mõnda lugu oma perekonnaloost ENSV ajal • teab ja tunneb kodukohaga seotud paiku, isikuid 	Õppesisu: metsavendlus, kolhoos, eluolu ENSV-s
	Iseseisvuse taastamine	
	Õpitulemused: Õpilane: <ul style="list-style-type: none"> • teab, kes oli Lennart Meri selgitab tema olulisust • teab, mis põhjustel sai Eesti iseseisvuse taastamine võimalikuks • oskab nimetada mõnda iseseisvumise taastamisega seotud sündmust • teab mõnda perekonnalugu 	Õppesisu: laulev revolutsioon, Balti kett, Lennart, Meri, fosforiidisõda
6. KLASS		
	Teema ja selle olulisus: Muinasaeg Muinasajal hakkasid inimesed üle minema toidu korjamiselt ja jahipidamiselt põllumajandusele. See oli niivõrd oluline muutus, et seda nimetatakse põllumajanduslikuks revolutsiooniks. See võimaldas saaki suurendada ja tekkisid püsiasiulad, mis viis tsivilisatsioonide tekkimiseni. Muinasajal tehti suuri edusamme tööriistade ja tehnoloogia valdkonnas. Näiteks võeti kasutusele metallid. Muinasaja käsitlemisel kinnistatakse õpilase oskust orienteeruda ajas, tunda ja kasutada kontekstis ajaloomõisteid, näha põhjuse-tagajärje seoseid, arendada erinevaid õpioskusi (nt analüüsi oskus) jne. Eesti ning kitsamalt kodukoha ajaloo ja kultuuri tutvumine loob käsitletavate teemade ja paikadega isikliku seose.	
	Õpitulemused:	Õppesisu:

6.kl	<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • teab, et ajaloo periodiseerimine on kokkuleppeline, nimetab ajalooperioode ja sündmusi, mis on aluseks ajaloo periodiseerimisele, põhjendab oma valikut • kasutab ajaarvamisega seotud mõisteid asjakohaselt • toob näiteid, kuidas ühiskonna ja elukeskkonna areng mõjutavad inimeste igapäevaelu • kasutab narratiivi loomisel ajaloomõisteid asjakohases kontekstis • nimetab muinasaja perioode ja toob näiteid erinevate perioodidele iseloomulikest tunnustest, avastustest ja leiutistest • kirjeldab muinasaja inimese eluviisi ja tegevusalasid • seletab ja kasutab mõisteid kontekstis 	<p>esiaeg ehk muinasaeg, vanaaeg, keskaeg, uusaeg, lähiajalugu, eKr, pKr, sajand, aastatuhat, kümnend, araabia number, Rooma number, ajalooallikad, arheoloogia</p> <p>inimese kujunemine, kiviaeg, pronksiaeg, rauaaeg, sugukond, küttimine ja korilus</p>
	Muinasaeg Eestis	
	<p>Õpitulemused:</p> <p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • teab mõnda inimeste ajaloolist asulat, kirjeldab selle tekkimise ja kujunemise põhjusi • teab ja esitleb lugusid oma kodukoha minevikust • kirjeldab muinasaja inimese eluviisi ja tegevusalasid Eestis • teab esimesi asulaid: Pulli ja Kunda Lammasmägi • teab mõnda kodukohas asuvat muistist või kodukoha inimasustuse tekkelugu 	<p>Õppesisu:</p> <p>Pulli, Kunda Lammasmägi, alepõld, kindlustatud asula, kalmed</p>
<p>Teema ja selle olulisus: Vanad Idamaad</p> <p>Esimesed suured riigid tekkisid sooja kliimaga aladel üleujutatavate jõgede orgudes, kus liikumine toimus peamiselt veeteede kaudu. Tänu üleujutustele oli muld viljakas ja sai tegeleda viljakasvatusega. Tekkis tööjaotus ning võrdsete inimeste kogukonnast eraldusid ajapikku teised ühiskonnakihid. Rahvaarvu kasvades oli vaja viljakat maad juurde saada. Selliste suurte tööde korraldamiseks – niisutuskanalite kaevamine,</p>		

6. kl	<p>tammide ehitamine, ühiselt maa kaitsmine vaenlase eest – tekkisid esimesed riigid ja võeti kasutusele kiri. Õpilasel kujuneb oskus orienteeruda ajaloolises ajas, oskus leida, analüüsida ning mõista seoseid ning mõtestada ajaloolise keskkonna kujunemist, nt miks kujunesid tsivilisatsioonid just suurte jõgede ääres või miks võeti kasutusele kiri. Kujuneb oskus töötada ajaloo kaardiga ning täita kontuurkaarti.</p>	
	<p>Õpitulemused: Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● toob näiteid inimtegevuse ja looduskeskkonna vastastikusest mõjust minevikus ● nimetab teaduse ja tehnika arengut mõjutanud tähtsamaid avastusi ja leiutisi ning selgitab nende tähtsust ● selgitab, miks, kus ja millal tekkisid vanaaja kõrgkultuurid ● oskab näidata kaardil Egiptust, Mesopotaamiat, Vana Indiat ja Vana Hiinat <p>Mesopotaamia</p> <ul style="list-style-type: none"> ● toob näiteid, kuidas ühiskonna ja elukeskkonna areng mõjutavad inimeste igapäevaelu ● nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos ● teab, milline oli Mesopotaamia riiklik korraldus ● teab, kes oli Hammurapi ● mõistab Mesopotaamia kultuuripärandi tähtsust inimkonna ajaloos ning oskab tuua näiteid <p>Egiptus</p> <ul style="list-style-type: none"> ● nimetab teaduse ja tehnika arengut mõjutanud tähtsamaid avastusi ja leiutisi ning selgitab nende tähtsust ● nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos ● kasutab narratiivi loomisel ajaloomõisteid asjakohases kontekstis ● teab, milline oli Egiptuse riiklik korraldus ning kes olid Thutmosis III, Ramses II, Tutanhamon ● kirjeldab vanaaja elulaadi ja religiooni Egiptuse näitel 	<p>Õppesisu:</p> <p>tsivilisatsioon ehk kõrgkultuur, Egiptus ja Niilus, Mesopotaamia - Eufrat ja Tigris, Hiina - Huanghe ja Jangtse, India - Indus ja Ganges</p> <p>Mesopotaamia</p> <p>Sumerid, linnriik, Babüloonia, Hammurapi, seaduste kogu, kiilkiri, savitahvel, tsikuraat, Ištar, Marduk, potikeder ja ratas, Gilgameš</p> <p>Egiptus</p> <p>Vaarao, preestrid, templid, ametnikud, orjad, hieroglüüfid, papüürus, palsameerimine, muumia, sarkofaag, püramiidid, kalender, aritmeetika ja geomeetria</p>

6. kl	<ul style="list-style-type: none"> • tunneb Egiptuse kultuuri- ja teadussaavutusi meditsiinis, matemaatikas, astronoomias • toob näiteid kujutavast kunstist, teab mõnda Egiptuse püramiide <p>Vahemere idaranniku kõrgkultuurid: Foiniikia, Iisraeli ja Juuda riik</p> <ul style="list-style-type: none"> • toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ajaloos • teab, et foiniiklased head meresõitjad, võtsid kasutusele tähestiku • teab, et Iisraelis tekkis monoteistlik religioon • teab, mis on Vana Testament 	<p>Vahemere idaranniku kõrgkultuurid: Foiniikia, Iisraeli ja Juuda riik</p> <p>Tähestik, meresõitjad, Kartaago</p> <p>Ainujumala usk, Jahve, Mooses, Vana Testament, kümme käsku</p>
	<p>Teema ja selle olulisus: Vana-India ja Vana-Hiina</p> <p>Vana-India ja Vana-Hiina kuuluvad maailma vanimate kõrgkultuuride hulka. Sealt on pärit mitmed teadmised ja leiutised, mida igapäevaelus kasutame. Tänapäeva Hiina Rahvavabariik ja India Vabariik on maailma suurima rahvaarvuga riigid ning avaldavad olulist mõju maailma majandusele ja poliitikale. Hiina ja India ajaloo, kultuuri ning religiooni tundmine aitab kaasa avara silmaringiga tolerantse maailmakodaniku kujunemisele, kes väärtustab kultuurilist mitmekesisust.</p>	
	<p>Õpitulemused: Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • nimetab teaduse ja tehnika arengut mõjutanud tähtsamaid avastusi ja leiutisi ning selgitab nende tähtsust • teab, et inimeste arusaam maailmast sõltub ajaloolisest kontekstist ja inimese sotsiaalsest rollist ühiskonnas. • teab, et Vana-India ja Hiina kõrgkultuurid tekkisid suurte jõgede äärde • teab, mis on kastiüsteem • toob näiteid India ja Hiina avastustest ja leiutistest • mõistab, et erinevates piirkondades on erinevad usulised tõekspidamised ja väärtussüsteemid, mida ei ole õige hinnata tänapäeva kontekstis 	<p>Õppesisu:</p> <p>India ja Indus, Ganges, kastiüsteem, usulised tõekspidamised, budism, kunst, kirjandus, arvutussüsteem, male, Hiina ja Huang He, Jangtse, keisriigi algus, Hiina müür, Suur Siiditee, kompass, paber, Konfutsius</p>

6. kl	<p>Teema ja selle olulisus: Vana-Kreeka ja Vana-Rooma Vana-Kreeka ja Vana-Rooma ajalugu, kultuur ning teadussaavutused on oluliselt mõjutanud inimeste arusaama meid ümbritsevast maailmast ning inimestevahelistest suhetest. Lääne kultuur ja lääneliku demokraatia põhimõtted pärinevad Vana-Kreekast. Kreeka filosoofid leiutasid tänapäeva teaduse ning Kreeka ajaloos peituvad lääne meditsiini juured. Rooma impeeriumis arenes välja võrdsusel ja õiglusel põhinev õigussüsteem. Paljud antiikaja tehnoloogilised saavutused (teedevõrk, akveduktid, termid) on aluseks tänapäeva tehnilistele lahendustele.</p> <p>Antiikaja ajaloo õppimise kaudu kujundame kultuuriteadlikku inimest, kes tajub kultuuri rolli inimeste mõtte- ja käitumisladi mõjutajana ning selle muutumist ajaloo jooksul. See võimaldab näha paralleele mineviku ja tänapäeva vahel ning analüüsida põhjuse-tagajärg seoseid. Antiikajaloo kaudu puutub õpilane kokku uute mõistetega, mille tundmine ja kontekstis kasutamine laiendab õpilase oskussõnavara. Sõnavara rikkus on omakorda mõtlemise alus. Töötamine erinevate allikate ja kaartidega võimaldab arendada õpilase funktsionaalset kirjaoskust, oskust teha järeldusi, luua seoseid ning kriitiliselt hinnata erinevate allikate usaldusväärsust.</p>	
	<p>Õpitulemused: Õpilane: Kreeta-Mükeene kultuur</p> <ul style="list-style-type: none"> ● kasutab narratiivi loomisel ajaloomõisteid asjakohases kontekstis ● toob näiteid sündmustest ja protsessides maailma ajaloos ● oskab näidata kaardil: Kreeka, Kreeta, Balkani poolsaar, Ateena, Sparta ● teab, et Vana-Kreeka tsivilisatsioon sai alguse Kreeta-Mükeene kultuurist <p>Kreeka linnriigid</p> <ul style="list-style-type: none"> ● teab näiteid erinevatest ühiskonnaelu vormidest antiikajal ja kirjeldab nende erisusi ● kirjeldab joonise abil ajaloolist asulat ● toob näiteid ajaloomälestistest ja selgitab, miks need on kultuuriloos olulised ● kirjeldab Vana-Kreeka ühiskonnakorraldust ja eluolu Ateena ja Sparta näitel, võrdleb neid kirjelduse põhjal 	<p>Õppesisu: Kreeta - Mükeene kultuur Balkani poolsaar, Hellas ja hellenid, barbarid, Kreeka, Kreeta, Ateena, Sparta, Knossos, Mükeene</p> <p>Kreeka linnriigid polis, rahvakoosolek, akropol, agoraa, türann, aristokraatia, demokraatia, kodanik, ori, Perikles, Kreeka-Pärsia sõjad (Maratoni lahing)</p>

<p>6. kl</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● seletab ja kasutab järgmisi mõisteid: polis, rahvakoosolek, akropol, agora, türann, aristokraatia, demokraatia, kodanik, ori <p>Vana-Kreeka kultuur ja teadus</p> <ul style="list-style-type: none"> ● nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos ● teab, et inimeste arusaam maailmast sõltub ajaloolisest kontekstist ● iseloomustab erinevate allikatüüpide eripära, hinnates nende usaldusväärsust ● toob näiteid Vana-Kreeka kultuuri- ja teadussaavutustest ● oskab nimetada tähtsamaid kreeka mõtlejaid ● jutustab olümpiamängudest ja kreeka kunstist ● püüab vaadelda maailma minevikus elanud inimeste pilgu läbi ning mõistab Vana-Kreeka kultuuri mõju Euroopa ajaloole <p>Hellenism</p> <ul style="list-style-type: none"> ● nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos ● toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ajaloos ● teab näiteid erinevatest ühiskonnaelu vormidest antiikajal ja kirjeldab nende erisusi ● teab, kes oli Aleksander Suur ja kirjeldab tema vallutuste tagajärgi ● selgitab, mis on hellenism ning toob näiteid hellenismiaja kultuuri- ja teadussaavutustest <p>Vana-Rooma riigi tekkimine</p> <ul style="list-style-type: none"> ● toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ajaloos ● nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos ● kasutab narratiivi loomisel ajaloomõisteid asjakohases kontekstis ● paigutab ajatelejele ajaloo sündmusi, kasutades õigesti ajaühikuid, lahendab ajateleje abil ülesandeid ● näitab kaardil: Apenniini poolsaar, Vahemeri, Rooma linn, Tiberi jõgi, Alpi mäestik 	<p>Vana-Kreeka kultuur ja teadus Homeros, eeposed “Ilias” ja “Odüsseia”</p> <p>Herakles, komöödia ja tragöödia, Zeus, Olümpia, olümpiamängud, 776 eKr, templid, arhitektuur, skulptuur, vaasimaalid, Herodotos, nt Pythagoras, Hippokrates, Sokrates, Platon, Aristoteles</p> <p>Hellenism</p> <p>Aleksander Suur, hellenism, Aleksandria, seitse maailmaimet, nt Eukleides, Archimedes, Ptolemaios</p> <p>Vana-Rooma riigi tekkimine</p> <p>Apenniini poolsaar, Vahemeri, Rooma, Tiberi jõgi, Alpi mäestik, Romulus, 753 eKr, Kapitolium, foorum, ladina keel, etruskid</p>
--------------	---	---

<p>6. kl</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● teab Rooma riigi tekkelugu ning teab, kes oli Romulus ja miks on ta oluline Rooma kultuuriloos ● paigutab ajatelejele Rooma linna asutamise aasta ● selgitab ja kasutab kontekstis järgmisi mõisteid: Kapitoorium, foorum, ladina keel <p>Rooma vabariik</p> <ul style="list-style-type: none"> ● kirjeldab ajaloosündmuse näitel põhjuse ja tagajärje seost ● nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust ● selgitab Rooma vabariigi riigikorda ● kirjeldab ja näitab kaardi abil Rooma riigi laienemist ● teab, kuidas said roomlased Vahemere maade valitsejateks ● seletab, miks ja kuidas lõppes vabariigi ajajärk ● teab, kes oli Caesar ja ja põhjendab tema olulisust <p>Elu Vanas - Roomas</p> <ul style="list-style-type: none"> ● toob näiteid, kuidas ühiskonna ja elukeskkonna areng mõjutavad inimeste igapäevaelu ● kasutab narratiivi loomisel ajaloomõisteid asjakohases kontekstis ● kirjeldab eluolu Rooma riigis ● teab mõisteid: patriitsid, plebeid, rahvatribuun, gladiaator ja kasutab neid õiges kontekstis <p>Kultuur ja religioon Vanas-Roomas</p> <ul style="list-style-type: none"> ● toob näiteid ajaloomälestistest ja selgitab, miks need on kultuuriloos olulised ● teab roomlaste usule iseloomulikke jooni ● mõistab vanaaja kultuuripärandi tähtsust inimkonna ajaloos ● teab, kes oli Jeesus Kristus ning mõistab tema olulisust kultuuriloos ● kasutab uusi mõisteid õiges kontekstis <p>Rooma keisririik</p>	<p>Rooma vabariik</p> <p>vabariik, senat, konsul, rahvakoosolek, Puunia sõjad, Hannibal, Kartaago, Caesar, leegion, kodusõda</p> <p>Elu Vanas-Roomas</p> <p>patriitsid, plebeid, rahvatribuun, perekond, ori, gladiaator</p> <p>Kultuur ja religioon Vanas-Roomas</p> <p>templid, amfiteater, akvedukt, triumf, Colosseum, kristlus, Uus Testament, piibel</p> <p>Rooma keisririik</p> <p>provintid, Lääne-Rooma, Ida-Rooma, Augustus, Konstantinoopol, 476, hunnid, suur rahvasterändamine</p>
<p>6. kl</p>		

	<ul style="list-style-type: none"> • selgitab Rooma keisririigi valitsemiskorda • tunneb Rooma ühiskonna üldist arengut keisririigi ajal • teab, miks lõhenes Rooma keisririik • teab, kes oli Augustus ja põhjendab tema olulisust • teab, millal ja miks lagunes Rooma keisririik 	
7. KLASS		
7.kl	<p>Teema ja selle olulisus: Maailm keskajal 476–1492</p> <p>Teema kaudu kujundatakse õpilasel oskust orienteeruda ajas, analüüsida ja mõista seoseid ning mõtestada ajaloolise keskkonna kujunemist. Keskaja algust seostatakse enamasti antiikkultuuri hävinguga: Kreeka ja Rooma kirjanike ning filosoofide teosed unustati, lagunesid kuulsad Rooma teed, paljud Rooma-aegsed linnad kaotasid tähtsuse. Keskaja perioodi pikkuseks on u 1000 aastat, mis jagatakse selle paremaks mõistmiseks vara-, kõrg- ja hiliskeskajaks. Keskaja alguseks peetakse kokkuleppeliselt aastat 476, kui kukutati (saadeti riigist välja) viimane Lääne-Rooma keiser Romulus Augustulus. Kõrgkeskaeg oli rüütlikultuuri ning paavstivõimu hiilgeajaks, hoogustus kaubandus ning hakkasid taas tekkima linnad, sinna mahuvad mitu sajandit kestnud ristsõjad. Hiliskeskaega jäävad silmapaistvad saavutused kultuuri vallas, nii trükikunsti leiutamine kui ka maadeavastuste algus.</p>	
	Keskaja mõiste, üldiseloostus ja perioodiseerimine	
	<p>Õpitulemused:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Õpilane: nimetab sündmuse ja aastaarvu, millega tähistatakse kokkuleppeliselt keskaja algust Euroopas ja Eestis • nimetab keskaja kolm perioodi (vara- kõrg- ja hiliskeskaeg) ning toob näiteid iseloomulike joonte kohta igast perioodist • mõtestab ja sõnastab ajaloolise keskkonna kujunemist oma kodukohas, selgitab keskaegse muistise tähendust keskajal ja tänapäeval oma kodukohas (nt linnus) 	<p>Õppesisu:</p> <p>Keskaja mõiste</p> <p>Keskaja perioodiseering: vara-, kõrg- ja hiliskeskaeg.</p>

7. kl	<ul style="list-style-type: none"> võrdleb Euroopat 5. ja 13. sajandil kaardi alusel 	
	<p>Teema ja selle olulisus: Seisused, läänikord ja eluolu</p> <p>Oluline on tajuda tänapäeva ja keskaja ühiskonna erinevusi, aga ka seda, mida väärtustame tänapäevani (nt mõtteid rüütlikoodeksist), institutsioonide erinevusi ja sarnasusi. Selle kaudu õpitakse võrdlema ja nägema seoseid, nt kiriku roll keskaja ühiskonnas ja kes täidab neid ülesandeid täna. Traditsioonilise käsitluse järgi on keskaegses ühiskonnas igal inimrühmal (seisusel) oma nimetus, ülesanne ja kindlad piirid, tegelikus elus kippusid piirid olema siiski üsna hägused. Oluline on mõista, et keskaegne inimene elas teistsuguses ruumijaotuses kui tänapäeva inimene. Tal polnud privaatsust. Õpilane püüab mõista keskaegse inimese maailmapilti ja selgitada, miks keskaegne inimene oli läbinisti usklik. Kui tänapäeval tajutakse nii mõningi kord karistamatuse tunnet, siis keskajal pole karistamatust, sest jumal näeb ja mäletab - see distsiplineeris. Keskaega iseloomustab lääni- ehk feodaalkord. Lään ehk feood oli maavaldus, mida valitsesid suurfeodaalid, kes läänistasid maad koos seal elavate talupoegadega edasi väikefeodaalidele. Läänisuhted rajanesid kahe inimese vahelistel vasallisidemetel ning kujunesid välja Frangi riigis Merovingide ja Karolingide ajal, levides hiljem üle Euroopa. Teema õppimise abil kujundatakse õpilasel oskust analüüsida ajaloolise keskkonna kujunemist. Õppija mõtlemisprotsesside arenemisel on oluline laiendada ajaloolist sõnavara. Ajalooliste mõistete tundmine ning kontekstis kasutamine on eelduseks analüüsioskuse kujundamisele, kus vastav sõnavara on mõtlemise aluseks. Õpilane vajab nähtuste kirjeldamiseks ja iseloomustamiseks termineid, mille tähendust peab ta tundma õiges kontekstis. Mõistetega tegelemiseks võiks kasutada mitmekesist metoodikat.</p>	
	<p>Õpitulemused: Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> iseloomustab seisuslikku ühiskonda: nimetab seisused ja ülesanded, selgitab jumala tähtsust keskaja inimese maailmapildis; iseloomustab läänikorda kasutab kontekstis mõistet senjäär ja vasall ja truudus, feodaal kirjeldab feodaalset hierarhiat, selgitab seoseid. iseloomustab läänimeeste elulaadi; kirjeldab keskaegset linnust, iseloomustab rüütlit ja aadlidaami, kirjeldab nende elu. Nt kirjeldab keskaegse rüütlikeisuse ideaale, võrdleb neid tänapäeva meesideaaliga, iseloomustab keskaegse aadlidaami ilu- ning käitumisideaali; võrdleb seda tänapäeva naise ideaalidega, loetleb aadlinaise kohustusi ja 	<p>Õppesisu:</p> <p>läänikord ehk feodaalkord, lään ehk feood, läänimees ehk feodaal, senjäär, vasall, läänipüramiid ehk feodaalne hierarhia, turniir, linnus</p>

7. kl	<p>ülesandeid abikaasa ja lossiemandana; selgitab aadlike abielu peamist eesmärki.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● analüüsib linnuselu vooruseid ja puuduseid keskaja inimese seisukohast 	
	Ristiusk, kirik ja kultuur	
	<p>Õpitulemused: Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● iseloomustab põhitunnuste kaudu erinevaid ajalooajalooperioode; <ul style="list-style-type: none"> ○ iseloomustab kiriku rolli keskaja ühiskonna ja üksikisiku elus; ○ kirjeldab kiriku struktuuri, ● teeb allikate põhjal järeldusi, hinnates väiteid, taotlusi ja veendumusi ajaloolises kontekstis; <ul style="list-style-type: none"> ○ Selgitab mõne näite põhjal, mil moel võivad ehitised, kunstiteosed ja muud esemed anda teavet keskaegse inimese maailmapildi kohta. ○ teeb kirjalike tekstide või kunstiteoste põhjal lihtsamaid järeldusi, hinnates autori taotlusi ja veendumusi ajaloolises kontekstis. ● nimetab erinevate kunstistiilide olulisemaid tunnuseid ja tunneb väliste tunnuste järgi ära erinevate kunstistiilide arhitektuurinäiteid; <ul style="list-style-type: none"> ○ tunneb ära ja nimetab romaani ja gooti stiili arhitektuuris (ümärkaar/teravkaar, hoone üldilme, akende suurus ja hulk,detailid); ○ iseloomustab kunstiteoste toel keskaja kujutavat kunsti (temaatika, kujutamismeetodid, kunstniku staatus, eesmärgid). ● märkab Eesti ja maailma kultuuri seoseid ja vastastikust mõju; <ul style="list-style-type: none"> ○ selgitab ristiusustamise mõju kultuurile ja keskkonnale kirikuehituse näite kaudu; ● teab, kuidas meditsiin on ajas arenenud ja mis võtteid on kasutatud haiguste ja epideemiatega võitlemisel; <ul style="list-style-type: none"> ○ toob näiteid keskaja inimeste teadmistest ja uskumustest haiguste kohta 	<p>Õppesisu:</p> <p>ristiusk, katoliku kirik, kiriku struktuur, kogudus, usklikud, vaimulikud, ilmikud, pühak, paavst, peapiiskop, piiskop, preester, klooster, munk, kerjasmunk, nunn, abt, abtiss, tsölibaat, askees, palve, palverännak, palverändur, reliikvia, liturgia, koraal, psalm, sakrament, ristimine, armulaud, laulatus, ordinatsioon, patt, paradiis, põrgu, puhastustuli, piht, romaani stiil, gooti stiil, altar, ümärkaar, teravkaar, manuskript, miniatuur</p>

7 .kl	<ul style="list-style-type: none"> ● toob näiteid erinevate ajastute kultuuripärandist: <ul style="list-style-type: none"> ○ toob näiteid keskaja kirjandusest, kunstist ja muusikast; ○ iseloomustab keskaja kultuuripärandit näidete põhjal 	
	<p>Teema ja selle olulisus: Euroopa riigid varakeskajal</p> <p>Varakeskaja tähelepanuväärsemaks valitsejaks oli Karl Suur, kes ühendas Prantsusmaa, Saksamaa ja Põhja-Itaalia, olles omamoodi Euroopa ühenduse loojaks. Karolingide renessans tagas antiikkultuuri pärandi säilimise ja edasikandumise. Õpilane õpib erinevate allikate põhjal looma seoseid ning tegema järeldusi, kujundatakse arutlusoskust, mis areneb kõigi ajalooalaste oskuste baasil. Ajaloos on palju silmapaistvaid isikuid, kes on mõjutanud ajaloo kulgu. Õpilane mõistab, et Frangi kuningas Karl Suure tähendus ei seisne üksnes osava diplomaadina Euroopa alade ühendamises, vaid pigem kultuuripärandi kaitsja ja edasikandjana. Karl Suur pani aluse Euroopa identiteedile, Euroopa identiteet põhineb antiikkultuuril.</p>	
	<p>Õpitulemused:</p> <p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● toob näiteid rahvastikurännetest, selgitades nende põhjusi ja tagajärgi <ul style="list-style-type: none"> ○ selgitab suure rahvaste rändamise põhjuseid ja mõju Euroopale; ○ nimetab Lääne-Rooma riigi aladel tekkinud germaanlaste riike; ○ iseloomustab germaanlaste ja roomlaste suhteid; ○ nimetab romaani ja germaani keelkonda kuuluvaid keeli ● analüüsib Euroopa riikide arengut ajaloos mõne riigi näitel; <ul style="list-style-type: none"> ○ kirjeldab Frangi riigi tekkimist ning jagunemise põhjuseid ja tagajärgi (kolm tuumikala: Itaalia, Prantsusmaa ja Saksamaa); ○ teab, kus tekkis Frangi riik – kannab kontuurkaardile ○ selgitab milles seisnes ristiusu vastuvõtmise tähtsus Frangi riigi jaoks ○ selgitab, kes on Merovingid, kes on Karolingid 	<p>Õppesisu:</p> <p>Suur rahvasterändamine, germaanlased, Chlodovech, Frangi riik, Merovingid, Karolingid, Karl Suur, Verduni leping</p>
	<p>Linnad ja linnaelu</p>	
<p>Õpitulemused:</p> <p>Õpilane:</p>	<p>Õppesisu:</p> <p>linnaõigus, raad, raekoda, turuplats, gild, tsunft, Hansa Liit</p>	

7. kl	<ul style="list-style-type: none"> ● kirjeldab, kuidas on erineval ajal maailmas korraldatud inimeste heaolu, tuues näiteid tervishoiu, igapäevaelu ja turvalisuse korraldusest <ul style="list-style-type: none"> ○ kirjeldab elu keskaegses linnas kasutades ajaloolaseid mõisteid õiges kontekstis ○ võrdleb elu keskaja ja tänapäeva linnas ● teeb allikate põhjal järeldusi, hinnates väiteid, taotlusi ja veendumusi ajaloolises kontekstis ● toob näiteid erinevate ajastute kultuuripärandist <ul style="list-style-type: none"> ○ toob näiteid, mis Eesti linnades on säilinud keskajast ● märkab Eesti ja maailma kultuuri seoseid ja vastastikust mõju <ul style="list-style-type: none"> ○ selgitab hansakaubanduse mõju Eesti linnade arengule 	
	Teema ja selle olulisus: Euroopa riigid kõrgkeskajal	
	<p>Õpitulemused: Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● analüüsib Euroopa riikide arengut ajaloos mõne riigi näitel; <ul style="list-style-type: none"> ○ võrdleb riigi kujunemist Prantsusmaal ja Inglismaal. ● analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile, mõistab inimkonna eetilisi valikuid ja vastutust ühiskonna ees seoses teaduse ja tehnika arenguga; <ul style="list-style-type: none"> ○ toob näiteid relvastuse arengust keskajal, nt Saja-aastase sõja käigus võeti kasutusele tulirelvad 	<p>Õppesisu:</p> <p>William Vallutaja, Henry II, Karolingid ja Kapetingid, Saja-aastane sõda, Jeanne d Arc</p>
	Teema ja selle olulisus: Keskaegse Euroopa naabrid: araablased, Bütsants, viikingid, Vana-Vene riik	
<p>Õpitulemused: Õpilane:</p>	<p>Õppesisu:</p>	

7. kl	<ul style="list-style-type: none"> ● teeb allikate põhjal järeldusi, hinnates väiteid, taotlusi ja veendumusi ajaloolises kontekstis; <ul style="list-style-type: none"> ○ selgitab mõne näite põhjal keskaegse Euroopa suhteid naabritega; ○ teeb kirjalike või esemeliste allikate ja kunstiteoste põhjal lihtsamaid järeldusi ● arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda; <ul style="list-style-type: none"> ○ toob näiteid, kuidas suhted naabritega on mõjutanud eurooplaste maailmapilti, teadmisi, oskusi, *teeb lihtsamaid järeldusi rahvaste ja kultuuride vastastikuse mõju kohta 	<p>Bütsants, õigeusk, patriarh, ikoon, ristkuppelkirik, mosaiik, kirikulõhe, beduiinid, Meka, Kaaba, islam, moslem, Allah, prohvet, kaliif, kalifaat, džihaad, mošee, minarett, koraan, imaam, viikingid, varjaagid, normannid, saaga, ruunikivi, valhalla, bojaar, veetše, družiina</p>
	<p>Teema ja selle olulisus: Ristisõjad</p>	
	<p>Õpitulemused:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● toob allikate põhjal esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärje seoseid; <ul style="list-style-type: none"> ○ toob allikate põhjal esile ristsõdade põhjuse-tagajärje seoseid; ● selgitab näidete abil, kuidas muutused maailmas on mõjutanud Eesti ajalugu; <ul style="list-style-type: none"> ○ selgitab, miks algasid ristisõjad Läänemere ääres ning kuidas need mõjutasid Eesti ajalugu ● analüüsib allikate usaldusväärsust eri aspekte hinnates, teab, et allika sõnum sõltub autori positsioonist; <ul style="list-style-type: none"> ○ kirjeldab muistse vabadusvõitluse käiku ning paigutab selle sündmuse laiemasse ajaloolisse konteksti (ristisõjad Euroopas ja Liivimaal, keskaja algus Eestis); ○ nimetab muistse vabadusvõitluse põhjuseid ja tagajärge ○ selgitab, kes oli Läti Henrik ja Lembitu ning miks nad on ajaloos olulised ○ selgitab, miks on Henriku Liivimaa kroonika tähtis ajalooallikas 	<p>Õppesisu:</p> <p>Urbanus II, Saladin, püha maa, ristisõjad, Läti Henriku Liivimaa kroonika, muistne vabadusvõitlus, Lembitu</p>

7. kl	<p>Teema ja selle olulisus: Haridus, ülikoolid ja teadus</p>	
	<p>Õpitulemused: Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● loetleb inimkeskse ja teadusliku maailmapildi kujunemise põhjuseid, toob näiteid selle tunnusjoontest, suuna esindajatest erinevatel ajastutel ning ühiskonnas toimunud muutustest; <ul style="list-style-type: none"> ○ selgitab näidete toel, kellel ja kuidas oli keskajal võimalik haridust saada ○ nimetab keskaja seitse vaba kunsti ○ toob näiteid keskaja teaduste: skolastika, alkeemia, astroloogia ja arstiteaduse uurimismeetoditest ja -tulemustest ○ nimetab Euroopa esimesi ülikoole ja kirjeldab ülikoolides toimunud õppetööd 	<p>Õppesisu:</p> <p>kloostrikool, linnakool, toomkool, ülikool, teaduskond, 7 vaba kunsti, rektor, dekaan, dispuut, skolastika, alkeemia, astroloogia</p>
	<p>Teema ja selle olulisus: Eesti keskajal Õpilane mõistab, et keskajal (periood 13. sajandist 16. sajandi keskpaigani) ei ole Eestit tänases tähenduses, vaid on territoorium (Estland, Estonia). Poliitiliselt, majanduslikult ja kultuuriliselt on tegemist Vana-Liivimaaga (Livonia, Livland, Alt-Livland), mis koosnes erinevatest piirkondadest. 7-8% elanikkonnast elas linnades, valdav enamus maal. Liivimaa ühiskond oli etniliselt erikeelne.</p>	
<p>Õpitulemused: Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● toob allikate põhjal esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärje seoseid; <ul style="list-style-type: none"> ○ märgib kaardile Liivi sõja järgse haldusjaotuse ● arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda; ● selgitab näidete abil, kuidas muutused maailmas on mõjutanud Eesti ajalugu; 	<p>Õppesisu:</p> <p>keskaja periodiseering Eesti ajaloos, Vana-Liivimaa, Liivi sõda</p>	

7. kl	<ul style="list-style-type: none"> ○ selgitab muutusi Liivimaa valitsemises peale muistse vabadusvõitluse lõppu 	
	Teema ja selle olulisus: Maailm varausajal 1492–1600 Maadeavastused	
	Õpitulemused: Õpilane: <ul style="list-style-type: none"> ● selgitab Ameerika Ühendriikide kujunemislugu; <ul style="list-style-type: none"> ○ selgitab Christoph Kolumbuse rolli Ameerika avastajana eurooplaste jaoks; ○ toob näiteid hispaanlastest ja portugallastest kolonisaatorite eesmärkidest ja tegevusest Ameerikas. ● toob näiteid kolonialismi majanduslikest, poliitilistest ja eetilistest aspektidest, annab kolonialismile hinnangu erinevast perspektiivist; <ul style="list-style-type: none"> ○ märgib kaardile maadeavastajate retked. Kirjeldab retkesid oma sõnadega kasutades geograafia termineid. ○ selgitab eurooplaste kolonialismi põhjuseid ja tagajärgi Uues Maailmas; ○ toob näiteid hispaanlaste ja portugallaste tegevusest Uue Maailma avastus- ja vallutusretkedel; ○ annab hinnangu eurooplaste kolonisatsioonile Uues Maailmas kolonistide, põliselanike ja tänapäeva seisukohast. 	Õppesisu: Marco Polo reisikirjad, kompass, astrolaab, karavell, karak, indiaanlased, asteegid, inkad, konkistadoorid, kolonialism, koloniaalimpeerium
	Teema ja selle olulisus: Reformatsioon ja vastureformatsioon	
Õpitulemused: Õpilane:	Õppesisu:	

	<ul style="list-style-type: none"> ● toob näiteid ühiskonna ümberkorraldamise võimalustest reformide või revolutsiooni teel ja analüüsib nende protsesside erinevusi; <ul style="list-style-type: none"> ○ toob näiteid reformatsiooni eesmärkidest, levikust ja mõjust; ○ nimetab vastureformatsiooni põhjuseid ja tagajärgi. ● analüüsib inimeste võimalusi ja valikuid minevikus ja tänapäeval isikute näitel; <ul style="list-style-type: none"> ○ uurib ja tutvustab mõne keskajal elanud inimese võimalusi ja valikuid Marthin Lutheri ja tema mõttekaaslaste näitel 	katoliiklus, reformatsioon, usupuhastus, indulgents, tees, ketser, Augsburgi usutunnistus, luterlus, protestantlus, kalvinism, anglikaanlus, pildirüüste, Trento kirikukogu, jesuiidid, vastureformatsioon, inkvisitsioon
7. kl	Teema ja selle olulisus: Renessans ja humanism	
	Õpitulemused: <ul style="list-style-type: none"> ● loetleb inimkeskse ja teadusliku maailmapildi kujunemise põhjuseid, toob näiteid selle tunnusjoontest, suuna esindajatest erinevatel ajastutel ning ühiskonnas toimunud muutustest; <ul style="list-style-type: none"> ○ võrdleb skolastikat ja humanismi; ○ toob näiteid humanistide, maadeavastajate ja renessansiajastu õpetlaste tegevusest ja selgitab nende tegevuse mõju teadusliku maailmapildi kujunemisele. ● selgitab ja toob näiteid, kuidas inimesed on erinevatel ajastutel loodusesse suhtunud; <ul style="list-style-type: none"> ○ selgitab, kuidas teadusliku maailmapildi kujunemine hiliskeskajal on mõjutanud inimeste suhtumist loodusesse. 	Õppesisu: humanism renessanss traktaat
8. KLASS		
	Teema ja selle olulisus: Maailm 1600–1815 Uusaja mõiste, üldiseloostus, periodiseering. Ühiskond varauusajal.	

8.kl	<p>Varauusaeg on periood ajaloos, kus eurooplased allutasid järk-järgult suurema osa maailmast oma poliitilise ülemvõimu alla, millele lisandus koos ristiusu levitamise ja euroopaliku kultuuri pealesurumine. Mitte ühelgi teisel ajastul ei ole Euroopa mõju kogu maailma ajaloole olnud nii märkimisväärne kui varauusajal. Õpilane õpib märkama ja sõnastama seoseid ning ajaloos toimunud sündmuste mõju inimkonna erinevatele eluvaldkondadele.</p>	
	<p>Õpitulemused: Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Iseloomustab põhitunnuste kaudu erinevaid ajalooperioode <ul style="list-style-type: none"> ○ määratleb ajaliselt (märgib ajajoonetele) varauusaja ja uusaja piirid; ○ selgitab ajaloo periodiseerimise eesmärgi ja kokkuleppelisust; ○ iseloomustab seisuslikku ühiskonda ja Euroopa usuelu varauusajal ○ toob näiteid muutustest, mis toimusid Euroopas ja maailmas varauusajal ja uusajal. 	<p>Õppesisu:</p> <p>varauusaeg, uusaeg, periodiseerimine, ajaloo pöördepunkt</p>
	<p>Teema ja selle olulisus: Ususõjad. Prantsusmaa, Inglismaa, Saksamaa sisepoliitika varauusajal</p>	
<p>Õpitulemused: Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● toob allikate abil esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärje seoseid: <ul style="list-style-type: none"> ○ võrdleb allikate toel Prantsusmaa ususõdade, Inglismaa kodusõja ja kolmekümneaastase sõja põhjuseid ja tagajärgi ● analüüsib allikate usaldusväärsust eri aspekte hinnates, teab, et allika sõnum sõltub autori positsioonist; <ul style="list-style-type: none"> ○ hindab allika usaldusväärsust eristades fakte ja arvamusest; ○ teadvustab allika autori taotlusi ja eesmärgi; ○ põhjendab allika valikut. ● teeb allikate põhjal järeldusi, hinnates väiteid, taotlusi ja veendumusi ajaloolises kontekstis; 	<p>Õppesisu:</p> <p>ususõda, kodusõda, protestandid, katoliiklased, hugenotid, luterlased, kalvinistid, anglikaanid, Vestfaali rahu</p>	

8. kl	<ul style="list-style-type: none"> ○ Teeb allika põhjal järeldusi autori positsiooni, taotluste või veendumuste kohta; 	
	Teema ja selle olulisus: Absolutism ja valgustus	
	Õpitulemused: <ul style="list-style-type: none"> ● iseloomustab põhitunnuste kaudu erinevaid ajalooperioode <ul style="list-style-type: none"> ○ iseloomustab põhitunnuste kaudu absolutismiajastut ● analüüsib inimeste võimalusi ja valikuid minevikus ja tänapäeval isikute näitel; <ul style="list-style-type: none"> ○ analüüsib inimeste võimalusi ja valikuid uusajal elanud ajalooliste isikute näitel ● kujundab oma poliitilise eelistuse ja põhjendab seda: <ul style="list-style-type: none"> ○ annab hinnangu absolutismile ajastu kontekstis ● loetleb inimkeskse ja teadusliku maailmapildi kujunemise põhjuseid, toob näiteid selle tunnusjoontest, suuna esindajatest erinevatel ajastutel ning ühiskonnas toimunud muutustest: <ul style="list-style-type: none"> ○ seostab inimkeskse ja teadusliku maailmapildi kujunemist hariduse ja valgustusideede levikuga; ○ nimetab valgustusfilosoofe ning toob näiteid nende panusest inimkeskse ja teadusliku maailmapildi kujunemisse 	Õppesisu: monarh, monarhia, absolutism, absoluutne monarhia, valgustatud absolutism, valgustatud monarh
	Teema ja selle olulisus: Ameerika iseseisvumine	
Õpitulemused: Õpilane: <ul style="list-style-type: none"> ● selgitab Ameerika Ühendriikide kujunemislugu 17.-18. sajandil: <ul style="list-style-type: none"> ○ Inglise kolooniate rajamine, konfliktid Prantsuse ja Inglise kolooniate vahel, kolooniate konfliktid emamaaga, 	Õppesisu: koloonia, emamaa, iseseisvusdeklaratsioon, iseseisvussõda, põhiseadus, demokraatia	

8. kl	<p>iseseisvusdeklaratsioon, iseseisvussõda, 1789. aasta põhiseadus ja selle jõustumine.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● teab demokraatiale iseloomulikke jooni selle kujunemise ajal ja tänapäeval ja toob näiteid demokraatia arengust antiikajast tänapäevani; <ul style="list-style-type: none"> ○ selgitab inimõiguste ja kodanikuvabaduste arengut mõne ajaloolise dokumendi näitel Ameerika iseseisvusdeklaratsioon ja põhiseadus 	
	<p>Teema ja selle olulisus: Prantsuse revolutsioon ja Napoleon</p> <p>Teema käsitlemine pakub hulgaliselt võimalusi erinevate ajaloolaste oskuste kujundamiseks. Prantsuse revolutsioon on uusaja suursündmus, mis muutis Euroopas valitsenud seisuslikku ühiskonnakorraldust. Keskajast pärinenud seisustel olid erinevad õigused, samas jõukuse tase seisuse piires oli väga erinev. Suuremal osal rahvast ei olnud poliitiliste otsuste tegemisel mingit kaasaráärmisõigust, samas kui majanduslikult omati märkimisväärset võimu. Prantsuse revolutsioon tõi kaasa ühiskonnas inimeste majandusliku ja sotsiaalse võrdsustamise. Õpitakse nägema, et põhjused viivad tagajärgedeni, et muudatusi ühiskonnas on viidud läbi nii reformide kui ka revolutsiooni teel ja nende mõju ulatub tänapäevani.</p>	
	<p>Õpitulemused:</p> <p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● toob näiteid ühiskonna ümberkorraldamise võimalustest reformide või revolutsiooni teel ja analüüsib nende protsesside erinevusi <ul style="list-style-type: none"> ○ selgitab Prantsuse revolutsiooni Asutava kogu ja Napoleoni reformide (koodeksite) näitel ühiskonna ümberkorraldamise vajadust ja erinevaid võimalusi. ● tunneb ära äärmusluse ja populismi tunnused minevikus ja tänapäeval <ul style="list-style-type: none"> ○ selgitab äärmuslike liikumiste ja ideoloogiate mõju ühiskonnale jakobiinide näitel 	<p>Õppesisu:</p> <p>seisused, generaalstaadid, reform, revolutsioon, Asutav kogu, äärmuslus, žirondiinid, jakobiinid, terror, koodeks</p>
	<p>Teema ja selle olulisus: Eesti Rootsi ja Vene riigi koosseisus</p>	
<p>Õpitulemused:</p> <p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● selgitab näidete abil, kuidas muutused maailmas on mõjutanud Eesti ajalugu: 	<p>Õppesisu:</p> <p>Rootsi aeg</p> <p>Vene aeg</p>	

8. kl	<ul style="list-style-type: none"> ○ Võrdleb Rootsi ja Vene ajal (17. ja 18. sajandil toimunud muutusi Eesti ● märkab kodukoha kultuuripärandit ja teab selle kujunemislugu, mõistab, et kultuuripärandi tähendus võib ajas muutuda; ○ toob näiteid uusaja kultuuripärandist kodukohas ja Eestis (arukam õpilane toob esile näiteid nt kirikute või mõisahoonete käekäigust nõukogude ajal ja Eesti Vabariigis); ○ toob näiteid eestikeelse kirjasõna ja hariduselu edenemisest kodukohas ja Eestis, analüüsib hariduse tähtsust ühiskonna arengus; ○ tutvustab üht uusaja kultuuriobjekti kodukohas või Eestis, selgitades selle tähtsuse või funktsiooni muutumist ajas 	reduktsioon restitutsioon
	Teema ja selle olulisus: Kunst, kultuur ja teadus varauusajal	
	Õpitulemused: Õpilane: <ul style="list-style-type: none"> ● nimetab erinevate kunstistiilide olulisemaid tunnuseid ja tunneb väliste tunnuste järgi ära erinevate kunstistiilide arhitektuurinäiteid; <ul style="list-style-type: none"> ○ võrdleb põhitunnuste alusel (üldilme, detailid) barokkstiili, klassitsismi arhitektuuris; ○ tunneb ära ja iseloomustab allikate põhjal barokki, rokokoostiili, klassitsismi kujutavas kunstis, toob näiteid kunstnike ja nende teoste kohta; ● analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile, mõistab inimkonna eetilisi valikuid ja vastutust ühiskonna ees seoses teaduse ja tehnika arenguga: <ul style="list-style-type: none"> ○ analüüsib teaduse arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile varauusaja teadusrevolutsiooni saavutuste näitel 	Õppesisu: barokk, rokokoo, klassitsism

8. kl	Teema ja selle olulisus: Maailm 1815–1918: Viini kongress ja Euroopa uusajal	
	Õpitulemused: Õpilane: <ul style="list-style-type: none"> ● analüüsib Euroopa riikide arengut ajaloos mõne riigi näitel; <ul style="list-style-type: none"> ○ analüüsib Euroopa riikide arengut uusajal mõne riigi näitel/ (Prantsusmaa, Inglismaa, Saksamaa, Venemaa, Austria, Rootsi vms) 	Õppesisu: kongress, lõppakt, restauratsioon, tagurlus, tasakaal
	Teema ja selle olulisus: Tööstusrevolutsioon ja industrialiseerimine	
	Õpitulemused: Õpilane: <ul style="list-style-type: none"> ● analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile, mõistab inimkonna eetilisi valikuid ja vastutust ühiskonna ees seoses teaduse ja tehnika arenguga <ul style="list-style-type: none"> ○ toob näiteid uusaja tehnilistest leiutistest ja selgitab nende ellurakendamise tulemusel toimunud muutusi inimeste igapäevaelus ja ühiskonnas ● selgitab ja toob näiteid, kuidas inimesed on erinevatel ajastutel loodusesse suhtunud: <ul style="list-style-type: none"> ○ toob näiteid kuidas industrialiseerimise tulemusena on suurenenud inimkonna ökoloogiline jalajälg; ○ analüüsib linnastumise põhjuseid ja tagajärgi 19. sajandi Euroopa ja Ameerika Ühendriikide linnade näitel; 	Õppesisu: kütused: süsi ja koks, aurumasin, võimsusühikud: hobujõud ja watt, tööstus, vabrik, automatiseerimine, linnastumine

8. kl	Teema ja selle olulisus: Poliitilised õpetused	
	Õpitulemused: Õpilane: <ul style="list-style-type: none"> ● iseloomustab erinevaid poliitilisi õpetusi ja nende peamisi toetusgruppe ühiskonnas, analüüsib, mis on iseloomulik konservatismile, liberalismile ja sotsiaaldemokraatiale, rahvuslusele tänapäeval: <ul style="list-style-type: none"> ○ Iseloomustab ja võrdleb liberalismi, konservatismi, natsionalismi ja sotsialismi etteantud kriteeriumide alusel (nt ideaalid ja eesmärgid, ideoloogid, toetajaskond), kujundab oma arvamuse. 	Õppesisu: ideoloogia, liberalism, konservatism, sotsialism, rahvuslus, natsionalism, äärmuslus, kommunism
	Teema ja selle olulisus: Euroopa rahvaste kevad (1848. aasta revolutsioonid)	
	Õpitulemused: Õpilane: <ul style="list-style-type: none"> ● arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloo sündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda: <ul style="list-style-type: none"> ○ arutleb märksõnade või küsimuste toel rahvusluse, Euroopa rahvaste vabadusliikumise ja 1948. aasta revolutsioonide põhjuste ning tagajärgede üle. Kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda. 	Õppesisu: rahvuslus, rahvuslik vabadusliikumine, rahvusriik, kodanlus, liberalism, vabariik, põhiseadus
Teema ja selle olulisus: Kolonialism ja imperialismi kujunemine		
Õpitulemused: Õpilane:	Õppesisu:	

	<ul style="list-style-type: none"> ● toob näiteid kolonialismi majanduslikest, poliitilistest ja eetilistest aspektidest, annab kolonialismile hinnangu erinevast perspektiivist: <ul style="list-style-type: none"> ○ Toob näiteid kolonialismi majanduslikest, poliitilistest ja eetilistest aspektidest Aafrikas, Aasias, Ameerikas, Austraalias ○ annab hinnangu eurooplaste kolonisatsioonile kolonistide, põliselanike ja tänapäeva seisukohast. ● selgitab, kuidas tootmine, tarbimine ja inimeste elatustase on seotud loodusressursside kasutamisega: <ul style="list-style-type: none"> ○ analüüsib koloniaalvallutuste seost loodusressursside kasvava vajadusega; ○ analüüsib rahvaarvu muutuste ja inimeste heaolu seoseid loodusressursside kasutamisega 19. sajandi näitel; ○ analüüsib imperialismi kujunemise seost loodusressursside hõivamisega. 	koloonia, koloniseerimine, kolonialism, imperium, imperialism
8. kl	Teema ja selle olulisus: Venemaa ja Eesti 19. sajandil ja 20. sajandi algul	
	<p>Õpitulemused: Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● analüüsib Eesti omariikluse kujunemist ja arengut Euroopa sündmuste kontekstis: <ul style="list-style-type: none"> ○ Seostab Eesti omariikluse algust rahvusliku vabadusliikumise ja ärkamisaja sündmustega; ○ nimetab Eesti omariikluse kujunemise majanduslikke, kultuurilisi ja poliitilisi eeldusi; ○ nimetab Eesti omariikluse kujunemisele kaasa aidanud isikuid ja selgitab nende panust. ● toob näiteid erinevate ajastute kultuuripärandist; <ul style="list-style-type: none"> ○ seostab eestlaste perekonnanimede saamist pärisorjuse kaotamisega, toob näiteid perekonnanimede saamislugudest; 	<p>Õppesisu:</p> <p>reformid, tagurlus, dekabristid, õigeusk, isevalitsus, slavofiil, venestamine, baltisakslane, estofiil</p>

8. kl	<ul style="list-style-type: none"> ○ toob näiteid estofiilide tegevusest ja panusest eesti kultuurilukku; ○ toob näiteid arkamisaja tegelaste ja nende panuse kohta eesti kultuuriloos; ● märkab kodukoha kultuuripärandit ja teab selle kujunemislugu, mõistab, et kultuuripärandi tähendus võib ajas muutuda; ○ toob näiteid eestikeelse kirjasõna ja hariduselu edenemisest kodukohas ja Eestis, analüüsib hariduse tähtsust ühiskonna arengus; ○ toob näiteid Kalevipoja tegelaskuju tähenduse muutumise kohta ajaloos. ● märkab Eesti ja maailma kultuuri seoseid ja vastastikust mõju; ○ toob näiteid Eestist pärit, Eestis õppinud või tegutsenud baltisaksa haritlaste tegevuse rahvusvahelisest mõjust (Karl Ernst von Baer, <u>Fabian Gottlieb Benjamin von Bellingshausen</u>, August von Kozebue, <u>Adam Johann von Krusenstern</u>, Eduard von Toll, Friedrich Georg Wilhelm von Struve, Ferdinand von Wrangel jt); ○ teadvustab baltisakslaste rolli eesti (ja läti) kultuuri ja ühiskonnaelu arengus; 	
	<p>Teema ja selle olulisus: Esimene maailmasõda. Eesti iseseisvumine</p> <p>1914. aastal alanud Esimene maailmasõda tõi kaasa muutused, mis avaldasid suurt mõju ühiskonnaelu erinevatele valdkondadele: lagunesid impeeriumid, tõusid esile rahvusriigid, toimus märgatav areng sõjapidamises, teaduses, kultuuris jt ühiskonnaelu valdkondades. Eesti jaoks tipnesid Esimese maailmasõja aegsed sündmused omariikluse väljakuulutamise ja kättevõitmisega Vabadussõjas. Esimene maailmasõda näitas, et suured impeeriumid (Saksa, Venemaa, Austria-Ungari) lootsid sõjalise jõu abil lahendada oma probleemid, kuid varisesid lõpptulemusena kokku. Nendes riikides puhkesid rahutused, Venemaal vallandus revolutsioon. Õpilased õpivad erinevate allikate ja kaardi abil nägema ja sõnastama põhjus-tagajärg seoseid, arutlevad ajaloo sündmuste ja nähtuste üle, kasutades fakte ja mõisteid konteksti sobivalt. Õpilased selgitavad õpitegevuse tulemusena, kuidas muutused maailmas avaldasid mõju Eestile ja tema kodukohale.</p>	
	<p>Õpitulemused:</p> <p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● toob allikate põhjal esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärje seoseid ● arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle 	<p>Õppesisu:</p> <p>Antant, Kolmikliit, Keskriigid</p>

8. kl	<ul style="list-style-type: none"> ○ analüüsib Esimese maailmasõja põhjusi ning sõdivate poolte taotlusi ning Esimese maailmasõja tagajärgi ja mõju maailma arengule. ● analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile ○ nimetab I maailmasõja käigus kasutusele võetud sõjapidamise uuendusi, kirjeldab nende rolli, toob näiteid sõda käsitlevatest filmidest, raamatutest jms. ● toob näiteid ühiskonna ümberkorraldamise võimalustest reformide ja revolutsiooni teel, analüüsib nende protsesside erinevusi; ○ kirjeldab Vene revolutsioonide ja novembrirevolutsiooni tagajärgi ja mõju ○ nimetab Esimese maailmasõja aegseid sõjalise liite ning selgitab mis riigid ja miks sinna kuulusid, sõnastab sõja põhjuseid ja tagajärgi ● selgitab näidete abil, kuidas muutused maailmas on mõjutanud Eesti ajalugu; ● analüüsib Eesti omariikluse kujunemist ja arengut Euroopa sündmuste kontekstis: <ul style="list-style-type: none"> ○ seostab Eesti omariikluse kujunemist rahvusvaheliste sündmustega (uute riikide tekkimine esimese maailmasõja käigus, Vene revolutsioonid) 	<p>atentaat, läänerinne, idarinne, maneöversõda, positsioonisõda, Compiègne'i vaherahu,</p> <p>veebruari- ja oktoobrirevolutsioon Venemaal, Lenin, kommunistid, Nõukogude Venemaa</p> <p>iseseisvusmanifest, 23.-24.02.1918</p>
	<p>Teema ja selle olulisus: Teadus, tehnika ja kultuur 19. sajandil ja 20. sajandi algul</p>	
	<p>Õpitulemused: Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● teab, kuidas meditsiin on ajas arenenud ja mis võtteid on kasutatud haiguste ja epideemiatega võitlemisel: ○ toob näiteid 19. sajandi meditsiini edusammudest (ravimid, veregruppide avastamine, röntgen, narkoos, rasestumisvastased vahendid jt) ja 	<p>Õppesisu:</p> <p>sisepõlemismootor, elekter, hõõglamp, röntgen, raudtee, raudbetoon, rahvastik, aspiriin, narkoos, süstal, pastöriseerimine, valmistoit, krinoliin, targeldamine, frakk, smoking, silinder, romantism, realism, historitsism, impressionism, postimpressionism, juugend</p>

8. kl	<p>põhjab nende tähtsust haigustega võitlemisel, pere planeerimisel, rahvastikuprotsessides jne</p> <ul style="list-style-type: none"> ● toob näiteid erinevate ajastute kultuuripärandist: <ul style="list-style-type: none"> ○ toob näiteid 19. sajandi teaduse, tehnika, arhitektuuri, kujutava kunsti, moepildi, kirjanduse, muusika jms kohta. 	
9. KLASS		
9.kl	<p>Teema ja selle olulisus: Maailm kahe maailmasõja vahel 1918–1939: Esimese maailmasõja tagajärjed</p> <p>1920. aastaid on nimetatud Euroopas demokraatia võidukäigu ja patsifismiajastuks. Tänu demokraatlike riikide võidule Esimeses maailmasõjas süvenes “vanades” demokraatlikes riikides nimetatud riigikord veelgi. Seda eelkõige valimisõiguse laienemise näol ning levis riikidesse, kus seda esmakordselt rakendama hakati. Leiutised ja uuendused teaduse ja tehnika vallas jõudsid inimeste igapäevaellu, tõusis naiste roll ühiskonnas. Eesti sai pärast iseseisvuse saavutamist osaks Euroopa kultuuriruumist, mistõttu on oluline käsitleda Eesti ajalugu seostatuna Euroopa ja maailma ajalooga.</p> <p>Kahe maailmasõja vahelise perioodi arengu katkestas ülemaailmne majanduskriis. Majandusraskustele lisandusid rahvuslikud, sise- ja välispoliitilised probleemid, mis lõid tingimused autoritaarsete ja totalitaarsete jõudude esiletõusuks. Käsitletavat teemat ning kokkupuude erinevate allikatega võimaldavad õpilases arendada analüüsioskust ja põhjuse-tagajärje seoste leidmist. Oskust arutleda ning teha järeldusi, pidades seejuures silmas laiemat ajaloolist konteksti.</p>	
	<p>Õpitulemused:</p> <p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● selgitab näidete toel Euroopa suurriikide ja Ameerika Ühendriikide tähtsust lähiajalooos ● teeb allikate põhjal järeldusi, hinnates väiteid, taotlusi ja veendumusi ajaloolises kontekstis ● arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloo sündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda ● toob allikate põhjal esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärje seoseid ● toob näiteid ühiskonna ümberkorraldamise võimalustest reformide või revolutsiooni teel ja analüüsib nende protsesside erinevusi ● teab, millised olid Esimese maailmasõja tagajärjed; 	<p>Õppesisu:</p> <p>Compiègne'i vaherahu, Pariisi rahukonverents, Versailles' süsteem, Euroopa poliitiline kaart pärast Esimest maailmasõda, Rahvasteliit, reparatsioonid</p>

9. kl	<ul style="list-style-type: none"> • teab, kuidas muutus Euroopa poliitiline kaart pärast Esimest maailmasõda; • teab ja selgitab Rahvasteliidu Esimese maailmasõja järgset rolli; • kasutab ajaloo kaarti ja analüüsib teemakohaseid allikaid. 	
	<p>Teema ja selle olulisus: Eesti Vabadussõda</p> <p>On üks kümnetest sõdadest, mida peeti pärast Esimese maailmasõja lõppu ja mille tulemusena sündis Kesk- ja Ida-Euroopas mitmeid rahvusriike. Vabadussõda on üks olulisemaid ja keerulisimaid ajajärke Eesti riigi ajaloos. Esimest korda ajaloos võitlesid eestlased oma riigi eest oma lipu all. Vabadussõja ajalugu on eelkõige inimeste lugu, kes tagasid oma vaprusena Eesti riigi püsijäämise. Eesti rahva iseseisvus ja vabadus ei ole iseenesest mõistetav. See saavutati võitluses ja seda tuleb kaitsta.</p> <p>Teema õppimise kaudu kujundame kultuuri-, väärtus- ja kodanikupädevust. Õpilane loob seoseid Eesti lipupäevade ja Vabadussõja sündmuste vahel, oskab põhjendada nende olulisust minevikus ja tänapäeval.</p>	
	<p>Õpitulemused:</p> <ul style="list-style-type: none"> • analüüsib Eesti omariikluse kujunemist ja arengut Euroopa sündmuste kontekstis • teab, kes olid Jaan Poska, Johan Laidoner ja Julius Kuperjanov ning selgitab nende tähtsust; • teab, millal toimus vabadussõda; • teab vabadussõja põhjuseid ja tagajärgi; • kasutab ajalookaarti sõja pöördeliste sündmuste selgitamisel; • teab ja selgitab vabadussõja rolli Eesti iseseisvuse kindlustamisel. 	<p>Õppesisu:</p> <p>Vabadussõda, Tartu rahu, Jaan Poska, Võnnu lahing, Julius Kuperjanov, Johan Laidoner, Landeswehri sõda, välisriikide abi</p>
	<p>Teema ja selle olulisus:</p> <p>Demokraatia ja diktatuurid 1920.-1930. aastatel</p>	
<p>Õpitulemused:</p> <p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • iseloomustab erinevaid poliitilisi õpetusi ja nende peamisi toetusgruppe ühiskonnas; 	<p>Õppesisu:</p> <p>demokraatia, diktatuur, autoritarism, totalitarism, fašism, kommunism, natsionaalsotsialism, Adolf Hitler, Benito Mussolini, Jossif Stalin, Franklin D. Roosevelt</p>	

9. kl	<ul style="list-style-type: none"> ● analüüsib, mis on iseloomulik konservatismile, liberalismile ja sotsiaaldemokraatiale tänapäeval ● kujundab oma poliitilise eelistuse ja põhjendab seda ● tunneb ära äärmusluse ja populismi tunnused minevikus ja tänapäeval ● teab demokraatiale iseloomulikke jooni selle kujunemise ajal ja tänapäeval ja toob näiteid ● demokraatia arengust antiikajast tänapäevani ● iseloomustab ning võrdleb demokraatlikku ja diktatuurset ühiskonda; ● seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>demokraatia, diktatuur, autoritarism, totalitarism, fašism, kommunism, natsionaalsotsialism</i>; ● teab, kes olid Benito Mussolini, Adolf Hitler, Jossif Stalin, Franklin D. Roosevelt ja iseloomustab nende tegevust; ● võrdleb autoritarismi ja totalitarismi. 	
	Teema ja selle olulisus: Demokraatlik ja autoritaarne Eesti	
	<p>Õpitulemused: Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● toob näiteid ühiskonna ümberkorraldamise võimalustest reformide teel ja analüüsib nende mõju ● nimetab mõjukaid ühiskonnaelu tegelasi ja toob näiteid nende tegevusest; ● selgitab ja toob näiteid mõistete <i>ideoloogia, reform ja revolutsioon</i> kohta; ● kirjeldab ning võrdleb Eesti Vabariigi arengut demokraatliku parlamentarismi aastail ja vaikival ajastul. 	<p>Õppesisu:</p> <p>maareform, Asutav Kogu parlamentarism, põhiseadus, vaikiv ajastu, meeste ja naiste roll poliitikas ning ühiskonnas (nt. Jaan Tõnisson, Konstantin Päts, Alma Ostra-Oinas, Minni Kurs-Olesk, Marie Reisik)</p>
	Teema ja selle olulisus: Majandus maailmas ja Eestis kahe maailmasõja vahel	
Õpitulemused:	Õppesisu:	

9. kl	<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ning negatiivset mõju ühiskonnale ● arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma ● seisukoha ning põhjendab seda ● selgitab, kuidas tootmine, tarbimine ja inimeste elatustase on seotud loodusressursside kasutamisega ● arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda ● toob allikate põhjal esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärje seoseid ● kirjeldab ja võrdleb maailma ning Eesti majandusolusid kahe maailmasõja vahel; ● teab, mis muutused tõi kaasa konveiermeetodi; kasutuselevõtmine ● teab, mis olid suure majanduskriisi põhjused ja tagajärjed. 	<p>konveiermeetod, inflatsioon, ülemaailmne majanduskriis, uus kurss, maaseadus, rahareform</p>
	<p>Teema ja selle olulisus: Kultuur kahe maailmasõja vahel maailmas ja Eestis</p>	
	<p>Õpitulemused:</p> <p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● teab, kuidas meditsiin on ajas arenenud ja mis võtteid on kasutatud haiguste ja epideemiatega võitlemisel ● toob näiteid erinevate ajastute kultuurist ● analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile ● mõistab inimkonna eetilisi valikuid ja vastutust ühiskonna ees seoses teaduse ja tehnika arenguga ● märkab Eesti ja maailma kultuuri seoseid ja vastastikust mõju 	<p>Õppesisu:</p> <p>uued valdkonnad kultuuris ja saavutused teaduses (tehnika, kino, film, kirjandus, teater, muusika jne), kultuur ja eluolu paikkonnas</p>

9. kl	<ul style="list-style-type: none"> • märkab kodukoha kultuuripärandit ja teab selle kujunemislugu, mõistab, et kultuuripärandi tähendus võib ajas muutuda • kirjeldab kultuuri arengut ja eluolu Eesti Vabariigis ning maailmas; • nimetab uusi kultuurinähtusi ja tähtsamaid kultuurisaavutusi; • nimetab mõnda kultuuritegelast maailmas ja Eestis ning selgitab tema olulisust kultuuriloos. 	
	<p>Teema ja selle olulisus: Teine maailmasõda 1939–1945: Rahvusvaheline olukord Teise maailmasõja eel</p> <p>Teise maailmasõja käsitlemisel on võimalus allikate põhjal muuhulgas arutleda põhjalikumalt inimõiguste teemal: mõelda, miks ja missuguseid valikuid teevad ja kuidas käituvad inimesed olukorras, kus neil on väga vähe või pea olematud valikud. Elades mitmekultuurilises ühiskonnas, tuleks arutleda, kuidas nähakse sõda ühes või teises ühiskonnagrupis, kuidas õpilane suhestub teemaga ning milline on teema seos tänapäevaga.</p>	
	<p>Õpitulemused: Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • toob allikate põhjal esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärje seoseid • arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma • seisukoha ning põhjendab seda • analüüsib Euroopa riikide arengut ajaloos mõne riigi näitel • teab, milline oli rahvusvaheline olukord Teise maailmasõja eel; • teab ja kirjeldab sündmuseid, mis viisid Teise maailmasõjani. 	<p>Õppesisu:</p> <p>anšluss, Müncheni kokkulepe, MRP, Hispaania kodusõda, Etioopia kriis, Mandžuuria kriis, Saksamaa taasrelvastumine, Saksamaa “Kolmas riik”</p>
	<p>Teema ja selle olulisus: Teine maailmasõda</p>	
<p>Õpitulemused: Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • toob allikate põhjal esile ajaloosündmuste põhjuse-tagajärje seoseid • arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma 	<p>Õppesisu:</p> <p>sõjategevus ida- ja läänerindel, Stalingradi lahing, teise rinde avamine (Normandia dessant), Talvesõda, Pearl Harbor, tuumarelva</p>	

9. kl	<ul style="list-style-type: none"> • seisukoha ning põhjendab seda • teab, millal algas ja lõppes Teine maailmasõda; • toob esile Teise maailmasõja puhkemise põhjused, sõja tulemused ja tagajärjed; • seletab mõisteid <i>MRP, holokaust, ÜRO</i>; • kirjeldab ajalookaardile tuginedes Teise maailmasõja sõjategevuse kulgu; • analüüsib ja hindab inimõiguste rikkumise põhjuseid ajaloolises kontekstis. 	leitamine ja kasutamine, koostöö liitlastega, ÜRO, Atlandi Harta, inimsusevastased kuriteod (holokaust, genotsiid)
	Teema ja selle olulisus: Eesti Teises maailmasõjas	
	Õpitulemused: Õpilane: <ul style="list-style-type: none"> • toob näiteid rahvastikurännetest, selgitades nende põhjusi ja tagajärg • analüüsib inimeste võimalusi ja valikuid minevikus ja tänapäeval isikute näitel • analüüsib allikate usaldusväärsust eri aspekte hinnates, teab, et allika sõnum sõltub autori positsioonist • selgitab MRP ja baaside lepingu tähtsust Eesti ajaloos; • selgitab Eesti iseseisvumise kaotamise põhjuseid, tagajärgi, sündmuste käiku ja seoseid tänapäevaga; • selgitab mõisteid <i>MRP, küüditamine, baaside leping, okupatsioon</i>; • analüüsib eestlaste valikuid Teises maailmasõjas. 	Õppesisu: baaside leping, baaside ajastu, annekteerimine, Konstantin Päts, küüditamine, suur põgenemine, nõukogude okupatsioon, Saksa okupatsioon
	Teema ja selle olulisus: Maailm pärast Teist maailmasõda - Külma sõda Sõda muutis kardinaalselt jõudude vahekorda maailmas. Kuna NSVL laiendas järk-järgult oma mõjuvõimu Ida-Euroopas ning lääneriigid ei suutnud Moskva laienemist takistada, kujunes välja uus suurriikide-vaheline vastasseis - külm sõda. Vaatamata ideoloogilisele vastuolule püüti viia rahvusvahelised suhted uuele tasandile. Õpilane õpib eritüübiliste allikate ja ülesannete põhjal analüüsima ja sõnastama järelduki külma sõja ajal	

9. kl	<p>toimunu kohta. Õpilane õpib väärtustama demokraatiat ning inim- ja kodanikuõigusi. Ajastule omaselt on võimalik käsitleda massikultuuri ja selle mõju ühiskonnale ning looduskeskkonnale. Päevakorda kerkib sotsiaalne õiglus ja võrdsus erinevate liikumiste näol: näiteks mustanahalistele võrdsete õiguste nõudmine, noorsoo- ning hipiliikumine jne.</p>	
	<p>Õpitulemused: Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma ● seisukoha ning põhjendab seda ● selgitab näidete toel Euroopa suurriikide ja Ameerika Ühendriikide tähtsust lähiajaloos ● iseloomustab külma sõja kujunemist ja olemust, toob esile selle avaldumise valdkonnad ja vormid; ● seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>külm sõda, kriisikolle, raudne eesriie</i>. 	<p>Õppesisu:</p> <p>külm sõda, Trumani doktriin, Marshalli plaan, raudne eesriie, külma sõja kriisikolded (nt Berliini kriis, Korea sõda, Suessi kriis, Kariibi ehk Kuuba kriis, Ungari ülestõus, Vietnami sõda, Praha kevad, Afganistani sõda)</p>
	<p>Teema ja selle olulisus: Demokraatlik maailm pärast Teist maailmasõda</p>	
	<p>Õpitulemused: Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● analüüsib inimeste võimalusi ja valikuid minevikus ja tänapäeval isikute näitel ● selgitab näidete toel Euroopa suurriikide ja Ameerika Ühendriikide tähtsust lähiajaloos ● arutleb märksõnade või küsimuste toel ajaloosündmuste ja -nähtuste üle, kujundab oma seisukoha ja põhjendab seda ● kirjeldab tööstusriikide arengut USA ja Saksamaa Liitvabariigi näitel ● teab, kes olid Martin Luther King, Margaret Thatcher ja Ronald Reagan ning iseloomustab nende tegevust ● iseloomustab erinevaid sotsiaalseid liikumisi ja toob näiteid 	<p>Õppesisu:</p> <p>heaoluühiskond, mustanahaliste ja naiste õigused, jagatud Saksamaa, noorteliikumised, hipide liikumine, globaliseerumine, NATO, Euroopa Liit, võtmeisikud (nt. Margaret Thatcher, Ronald Reagan, Martin L. King, Elisabeth II, Rosa Parks, Rachel Carson, Madeleine Albright, Hanna Arendt, Indira Ghandi, Ruth Bader Ginsburg, John F. Kennedy, Richard Nixon, Mahatma Gandhi)</p>

9. kl	<ul style="list-style-type: none"> kirjeldab Saksamaa poliitilist olukorda ajaloo kaardi toel. 	
	Teema ja selle olulisus: Kommunistlikud riigid ja Eesti NSV	
	Õpitulemused: Õpilane: <ul style="list-style-type: none"> analüüsib allikate usaldusväärsust eri aspekte hinnates, teab, et allika sõnum sõltub autori positsioonist iseloomustab põhitunnuste kaudu erinevaid ajalooperioode nimetab NSVL liidreid (Stalin, Hruštšov, Brežnev, Gorbatšov) ning iseloomustab nende võimuperioodi; võrdleb eri perioode arutluse käigus; toob esile kommunistlikule ühiskonnale iseloomulikke jooni (võimu koondumine, vastandumine läänele, propaganda jne); selgitab näidete abil, kuidas muutused maailmas on mõjutanud Eesti ajalugu; kirjeldab nõukogude võimu mõju Eesti ajaloole pärast Teist maailmasõda, toob välja iseloomulikud jooned näidete abil, kasutab mõisteid õiges kontekstis. 	Õppesisu: NSV Liit, stalinism, sula, stagnatsioon, poliitiline juhtimine, kommunistliku partei liidrid Stalinist kuni Gorbatšovini, metsavendlus, kollektiviseerimine, industrialiseerimine, plaanimajandus, massirepressioonid, küüditamine, dissident, võtmeisikud (nt. Leida Laius, Johannes Käbin, Karl Vaino, Vaino Väljas)
	Teema ja selle olulisus: Kultuur ja eluolu 20. sajandi teises pooles maailmas ja Eesti NSV-s	
Õpitulemused: Õpilane: <ul style="list-style-type: none"> kirjeldab, kuidas on erineval ajal maailmas korraldatud inimeste heaolu, tuues näiteid hariduse, tervishoiu, igapäevaelu ja turvalisuse korraldusest toob näiteid hariduse, tervishoiu, sotsiaal- ja igapäevaelu valdkonnast eri ajastutel 	Õppesisu: infotehnoloogia areng, massikultuur ja kõrgkultuuri valitud näidete põhjal	

9. kl	<ul style="list-style-type: none"> ● märkab kodukoha kultuuripärandit ja teab selle kujunemislugu, mõistab, et kultuuripärandi tähendus võib ajas muutuda ● analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile, ● mõistab inimkonna eetilisi valikuid ja vastutust ühiskonna ees seoses teaduse ja tehnika arenguga ● toob näiteid erinevate ajastute kultuuripärandist ● iseloomustab kultuuri ja eluolu muutumist 20. sajandi teisel poolel; ● teab mõnda maailma ja Eesti tuntud kultuuritegelast ja selgitab nende tähtsust. 	
	Teema ja selle olulisus: Eesti iseseisvuse taastamine	
	<p>Õpitulemused:</p> <p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● teeb allikate põhjal järeldusi, hinnates väiteid, taotlusi ja veendumusi ajaloolises kontekstis ● selgitab, kuidas igal inimesel on võimalik olla traditsioonide hoidmise kaudu kultuuripärandi kandja ● selgitab näidete abil, kuidas muutused maailmas on mõjutanud Eesti ajalugu ● kirjeldab Eesti iseseisvuse taastamist ja Eesti Vabariigi arengut; ● seletab ja kasutab kontekstis mõisteid <i>perestroika</i>, <i>glasnost</i>, <i>Balti kett</i>, <i>laulev revolutsioon</i>; ● nimetab võtmeisikuid Eesti iseseisvuse taastamise protsessis ja annab hinnangu nende tegevusele ajaloolises kontekstis. 	<p>Õppesisu:</p> <p>laulev revolutsioon, Balti kett, fosforiidikampaania, IME, Rahvarinne, suveräänsusdeklaratsioon, MRP-AEG, perestroika, glasnost, rahareform Eestis, võtmeisikud (nt Lennart Meri, Mart Laar, Edgar Savisaar Marju Lauristin, Lagle Parek, Mihhail Gorbatšov, Boris Jeltsin)</p>
	Teema ja selle olulisus:Maailm 1990. aastatest alates	

<p>9. kl</p>	<p>Õpitulemused: Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● iseloomustab nüüdisaja demokraatlikku ühiskonda mõne riigi näitel ● selgitab, kuidas tootmine, tarbimine ja inimeste elatustase on seotud loodusressursside kasutamisega ● märkab Eesti ja maailma kultuuri seoseid ja vastastikust mõju ● analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale ja kultuurile, ● mõistab inimkonna eetilisi valikuid ja vastutust ühiskonna ees seoses teaduse ja tehnika arenguga ● toob esile kommunistliku süsteemi kokkuvarisemise põhjused ja tagajärjed; ● teab ja näitab muutusi maailma poliitilisel kaardil 1990. aastatel; ● teab ja toob näiteid globaalprobleemide kohta; ● analüüsib kriitiliselt mineviku tõlgendusi ja nende mõju iseenda ning kogukonna olevikule ja tulevikule. 	<p>Õppesisu:</p> <p>NSVL lagunemine, Saksamaa taasühinemine, rahvusvahelised organisatsiooni (NATO, EL laienemine, ÜRO), rahu ja konfliktide lahendamine, identiteet ja mitmekesisus, energiamajandus, globaalprobleemid (nt epideemiad, demograafiline olukord, kliimaküsimused, terrorism).</p>
---------------------	--	--

ÕPPEAINE NIMETUS	INIMESEÕPETUS
ÕPPEAINE KIRJELDUS	<p>Inimeseõpetuse eesmärk on toetada õpilase sotsiaalsete ja emotsionaalsete oskuste arengut, õppides ennast tundma, vastutustundlikult oma suhteid kujundama, olema terviseteadlik, aus, hooliv ja õiglane.</p> <p>Inimeseõpetuses käsitletakse inimest ja tema sotsiaalset keskkonda tervikuna. Väärtuskasvatus ja hoiakute kujundamine toimub üksteist mõistvas õhkkonnas ning on suunatud õpilaste positiivse mõtlemise arendamisele oma arengu- ja toimetulekuvõimaluste üle. Soodne sotsiaalne õppekeskkond toetub eelkõige õpilaste isikupära ja isiklike seisukohtade austamisele, võimaluste tagamisele vabaks arvamus avalduseks, initsiatiiviks, osalemiseks ja tegutsemiseks nii üksi kui ka koos teistega.</p> <p>Inimeseõpetuse I kooliastme teemad ja õpitulemused lähtuvad õpilase minast (huvid, omadused jms) ja tema eluga kõige lähemalt seotud igapäeva elu teemadest nagu suhted pere ja sõpradega, tervis, käitumisnormid jms. Eesmärgiks on, et laps oskab märgata, mõista ja selgitada enda ja tema eluga otseselt seotud küsimusi. I kooliastme inimeseõpetuses käsitletakse ka ühiskonnaõpetuse teemasid nagu Eesti Vabariik, kodukoht, reeglid, õigused ja kohustused lapse seisukohalt jms.</p>
	TEADMISED, OSKUSED JA HOIAKUD
I KOOLIASTE	<p>I kooliastme lõpetaja:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Näitab Eesti Vabariigi ja oma kodukoha asukohta kaardil, tunneb Eesti ja kodukoha sümbolikat, olulisi inimesi ja paiku. 2) Väärtustab enda ja kaaslaste huvisid ning positiivset suhtumist iseendasse. 3) Mõistab õppimise tähtsust igapäeva elus hakkama saamisel ja tuleviku kavandamisel. 4) Teab, et inimeste õigustega kaasnevad kohustused. 5) Mõistab üldtunnustatud käitumisnormide ja seaduste järgimise vajalikkust. 6) Tunneb liiklusreegleid. 7) Teab erinevaid teabeallikaid, oskab leida infot ja teab, mille põhjal hinnata infoallikate usaldusväärsust.

	<ol style="list-style-type: none"> 8) Märkab inimeste erinevaid omadusi ja arvamusi. 9) Mõistab sõpruse ja koostöö väärtust ning üksteise eest hoolitsemise ja abistamise vajadust. 10) Teab, mis on vägivald. Mõistab, et vägivald ei ole lubatud ja oskab vajaduse korral abi leida. 11) Teab eesti rahvakombeid ja mõistab enda rolli kommete ja tavade hoidja ja kandjana. 12) Suhtub sallivalt Eestis elavate inimeste keelelistesse ja kultuurilistesse erinevustesse. 13) Oskab oma tervist hoida. 14) Teab tervist ohustavaid tegureid, tunneb ära ja oskab hoiduda või keelduda tervist ohustavatest olukordadest. 15) Oskab planeerida oma tegevusi ja väärtustab aktiivset vaba aja veetmist. 16) Oskab kasutada lihtsamaid esmaabivõtteid ja kutsuda vajaduse korral abi. 17) Teab raha teenimise, hoidmise ja kasutamise võimalusi, käitub teadliku ja säästliku tarbijana. 18) Mõistab keskkonna hoidmise tähtsust ja enda võimalusi selles.
<p>II KOOLIASTE</p>	<p>II kooliastme lõpuks õpilane:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Teab, et ühiskond mõjutab inimest tervikuna, sealhulgas ka tervisekäitumist ja suhtlemist. 2) Väärtustab inimeste positiivseid omadusi ning positiivset mõtlemist, mõistab inimeste individuaalseid erinevusi ja on erinevuste suhtes salliv. 3) Mõistab, et murdeea arengutempo on erinev, aktsepteerib oma kehalisi muutusi ja keha eest hoolitsemise vajalikkust. 4) On loov ja ettevõtlik. 5) On iseseisev otsustaja, seostab otsuseid tagajärgedega. Teab, et „ei“ ütlemine on võimalus seista oma õiguste eest. 6) Kirjeldab tõhusaid sotsiaalseid oskusi igapäevaelus. Väärtustab hoolivust, ausust, õiglust, vastutustunnet, üksteise abistamist, sõprust ja armastust vastastikuse toetuse ning usalduse allikatena. 7) Teab, millest suhtlemine koosneb, mõistab avatud suhtlemise eeliseid ja ohtusid ning järgib turvalise suhtlemise reegleid. 8) Mõistab, et konfliktid on osa elust, teab konfliktide võimalikke põhjusi ja tõhusaid lahendusviise, mõistab erinevate käitumisviiside tagajärgi. 9) Teab probleemide erinevaid lahendusviise ning mõistab koostegutsemise väärtust. 10) Mõistab meediast tulenevaid ohtusid oma käitumisele ja suhetele ning vastutust oma sõnade ja tegude eest. 11) Mõistab autoriõiguste järgimise vajalikkust.

	<p>12) Teab, kuidas leida usaldusväärseid terviseinfo allikaid, ja teab, kust terviseprobleemi korral abi küsida.</p> <p>13) Väärtustab tervist, tervislikku eluviisi ja keskkonda ning mõistab eluviisi ja keskkonna mõju tervisele.</p> <p>14) Teab, mis on riskikäitumine, teab riskikäitumist ennetavaid ja soodustavaid tegureid ja riskikäitumise mõju inimese tervisele.</p> <p>15) Mõistab enda valikute tagajärgi.</p> <p>16) Mõistab uimastite tarbimisega kaasnevaid riske, väärtustab tervislikku elu uimastiteta ja teeb tervislikke valikuid.</p>
<p>III KOOLIASTE</p>	<p>III kooliastme lõpuks õpilane:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Teab, kuidas ühiskond mõjutab inimeste tervisekäitumist, suhtlemist ja õppimist. 2) Mõistab inimese arengut murde- ja noorukieas. 3) Teab, kuidas kujundada ja hoida positiivset suhtumist iseendasse. 4) Väärtustab enese arendamise vajadust ja elukestvat õpet, mõistab oma võimalusi ja vastutust enda elutee kujundamisel. 5) On loov ja ettevõtlik. 6) Mõistab, et inimene on sotsiaalne olend, mõistab normide vajalikkust ühiselus. Väärtustab hoolivust, ausust, õiglust ja vastutustunnet aktiivse ühiskonnaliikmena. 7) Teab, et inimesed erinevad rahvuse, soo, vaimse ja füüsilise suutlikkuse ning vaadete ja usutunnistuste poolest; on erinevuste suhtes salliv. 8) Teab, et ühiskond kaitseb laste tervist ja heaolu seadustega. 9) Kasutab terviseinfo saamiseks teaduspõhiseid allikaid ja spetsialistide abi. 10) Väärtustab positiivseid suhteid, nende loomist ja hoidmist. Mõistab ja aktsepteerib inimliku läheduse erinevaid avaldumisviise. 11) Mõistab ja aktsepteerib seksuaalse arengu individuaalsust, seksuaalse identiteedi erinevaid avaldumisvorme ja seksuaalõigusi. 12) Mõistab füüsilise, vaimse ja sotsiaalse tervise vastastikust seost ja neid mõjutavaid tegureid. 13) Mõistab eluviisi, keskkonna ja pärilikkuse mõju tervisele ning tervisliku eluviisi ja turvalise käitumise tähtsust igapäevaelus.

14) Väärtustab partnerite vastutustundlikku käitumist seksuaalsuhetes. Oskab leida infot seksuaaltervist puudutavate küsimuste kohta.

Teemad, õpitulemused, õppesisu klasside kaupa

2. KLASS

Teema ja selle olulisus:

Mina. Positiivne hinnang ja suhtumine endasse ja teistesse kui enesekohase kompetentsi ja heaolu arendamise alus.

Õpitulemused

Õpilane:

- kirjeldab enda huvisid ja tegevusi;
- põhjendab, miks on vaja endasse positiivselt suhtuda;
- teab, et inimesed on erinevad nii bioloogiliselt kui ka sotsiaalselt ning märkab inimeste sarnasusi ja erinevusi.

Õppesisu

- Mina. Oma tugevuste (sh tunnused, omadused ja tegevused) välja toomine
- Kehalised muutused ja austus erinevate kehade ja sugude suhtes.
- Minu erinevused ja sarnasused teistega. Sallivus.

Õpilane:

- kirjeldab enda erinevaid tunnuseid, omadusi, huve ja tegevusi, tuues esile ennast arendavad aspektid.
- kirjeldab inimeste bioloogilisi ja sotsiaalseid sarnasusi ja erinevusi tuues näiteid.
- kasutab õiget sõnavara kõikide kehaosade kohta ja kirjeldab soolisi bioloogilisi erinevusi ja kehaosade funktsioone.
- Märkab inimeste sarnasusi ja erinevusi ning tunnustab erinevusi.

Teema ja selle olulisus:

Mina ja tervis. Terviseteadlikkus ja tervislik eluviis kui heaolu allikas.

2.kl

2. kl	<p>Õpitulemused</p> <p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • toob näited tervist hoidvast käitumisest (hügieen, karastamine, mitmekesine toit, uni ja puhkus ning kehaline aktiivsus) ja selgitab tervist hoidva käitumise vajalikkust; • nimetab mõningaid haiguste tunnuseid; • teab hädaabinumbrit ja oskab vajaduse korral kutsuda abi 	<p>Õppesisu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tervis. Tervise eest hoolitsemine. • Tervislik eluviis: mitmekesine toit, piisav uni ja puhkus, kehaline aktiivsus. • Keha eest hoolitsemine. • Terve ja haige inimene. • Abi saamise võimalused • Vajadusel abi kutsumine. <p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Selgitab oma kogemusele toetudes, kuidas oma tervist hoida. • Selgitab oma keha eest hoolitsemise vajalikkust. • rühmitab haigusi nakkuslikeks ja mittenakkuslikeks. • Teab hädaabinumbrit ja oskab näidist järgides abipalvet esitada.
	<p>Teema ja selle olulisus:</p> <p>Mina ja minu pere. Prosotsiaalse käitumise kui tõhusa sotsiaalse oskuse väärtustamine ja sotsiaalne sidususe arendamine lähikeskkonnas</p>	
	<p>Õpitulemused</p> <p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kirjeldab enda ja pereliikmete ülesandeid kodus, toob näiteid üksteise abistamisest ja pereliikmetega arvestamisest; • toob näiteid oma õigustest ja kohustustest peres, koolis ja ühiskonnas. 	<p>Õppesisu</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kodu. Erinevad pered. Pereliikmete tegevus ja rollid. • Hoolitsemine, abistamine, kaasamine ja pereliikmetega arvestamine. • Vastutus, õigused ja kohustused peres, koolis ja lähiümbruses. <p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kirjeldab ja demonstreerib võimalusi prosotsiaalseks käitumiseks arvestades pereliikmete ülesandeid. • Selgitab oma sõnadega, mida tähendab kohuse- ja vastutustunne, ning toob näiteid perest, koolist ja lähiümbrusest.

2. kl	<p>Teema ja selle olulisus:</p> <p>Mina ja Eesti. Kodanikupädevuste arendamine kujundamaks aktiivset ja vastutustundlikku kogukonna- ja ühiskonna liiget.</p>	
	<p>Õpitulemused</p> <p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● leiab kaardilt Eesti ja kodukoha; ● nimetab Eesti Vabariigi pealinna ja sünnipäeva; ● teab, kes on Eesti Vabariigi president; ● tunneb ära, kirjeldab ja kujutab kodukoha ja Eesti Vabariigi sümbolikat; ● teab ja tutvustab oma kodukoha olulisi inimesi ja paiku; ● võrdleb rahvakombeid minevikus ja tänapäeval, nt mardipäev, kadripäev, jõulud, vastlapäev, jaanipäev jt; ● toob näiteid oma klassis või kodukohas elavate inimeste tavadest ja kommetest; ● selgitab, kuidas õpilane saab ise olla kommete ja tavade hoidja. 	<p>Õppesisu</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Eestimaa ja kodukoht. ● Eesti pealinn. ● Eesti Vabariigi sünnipäev. ● Eesti president. ● Eesti Vabariigi riiklikud, rahvuslikud ja kodukoha sümboolid ● Oma kodukoha olulised paigad ja inimesed. ● Eesti rahvakombed ja tavad minevikus ja tänapäeval ● Kodukoha inimeste tavad ja kombed. Oma klassi tavad. Sallivus erinevustesse. ● Enda roll tavade ja kommete hoidja ja kandjana. <p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Demonstreerib õpitulemustes määratletud teadmisi ja oskusi. ● Võrdleb rahvakombeid ja tavaid minevikus ja tänapäeval toetudes vastavatele teadmistele ja kogemusele kogukonnapõhiselt ning väärtustab oma seotust kodukoha kultuuripärandiga.
	<p>Teema ja selle olulisus:</p> <p>Mina: aeg ja asjad. Enesejuhtimis- ja õpioskuste arendamine.</p>	
<p>Õpitulemused</p> <p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● planeerib oma päeva ja nädalat terviseteadlikult; ● toob näiteid, kuidas õppimine aitab igapäevaelus hakkama saada; 	<p>Õppesisu</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Mina: aeg ja aja planeerimine. ● Mina ja asjade väärtus teiste väärtuste seas. ● Erinevad meeled oma õpitegevuse ja vaba aja tegevuse kavandamisel. 	

2. kl	<ul style="list-style-type: none"> • sõnastab enda õppimise eesmärged ja seostab need enda huvidega; • seostab igapäeva valikuid tulevikueesmärkidega. 	<ul style="list-style-type: none"> • Oma õpitegevuse eesmärkide seos oma huvide ja võimetega. • Oma igapäevalikute seos oma tuleviku eesmärkidega. <p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Selgitab oma sõnadega, mida tähendab aja kulg ja seis. • Kirjeldab, kuidas oma tegevust kavandada, ning planeerib oma päeva- ja nädalakava. • Selgitab isiklike ja kogukonnas kasutatavate asjade väärtust lähtudes nende loomiseks ja/või ehitamiseks tehtust. • Selgitab oma sõnadega erinevate meelte osatähtsust oma õppimise eesmärkide kavandamisel lähtudes mõnedest oma huvidest ja võimetest.
3. KLASS		
3.kl	<p>Teema ja selle olulisus: Mina. Enesejuhtimise ja kodaniku pädevuste arendamine ühiskondlikus kontekstis.</p>	
	<p>Õpitulemused</p> <p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • põhjendab, miks on vaja endasse positiivselt suhtuda; • teab, et inimesed on erinevad nii bioloogiliselt kui ka sotsiaalselt ning märkab inimeste sarnasusi ja erinevusi; • nimetab inimeste õigusi ja nendega kaasnevaid kohustusi; • toob näiteid oma õigustest ja kohustustest peres, koolis ja ühiskonnas 	<p>Õppesisu</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mina. Igäühe väärtuslikkus. Positiivne suhtumine endasse. • Inimeste erinevused: bioloogiline ja sotsiaalne. Sallivus. • Inimeste õigused ja kohustused. • Vastutus. • Laste õigused ja kohustused: peres, koolis, lähikonnas. <p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Selgitab oma sõnadega, mida tähendab iga inimese väärtus ja väärtustab iga inimese õigust olla erinev tuues näiteid. • Põhjendab oma sõnadega inimese endasse positiivse suhtumise vajadust, tuues välja tegevused, mis tekitavad positiivseid tundeid.

3. kl		<ul style="list-style-type: none"> • Kirjeldab inimeste bioloogilisi ja sotsiaalseid sarnasusi ja erinevusi ühiskondlikus kontekstis ning tunnustab erinevusi. • Selgitab oma sõnadega, mida tähendab, et lapsel on õigused ja kohustused, ning toob näiteid enda õiguste ja kohustuste kohta peres, koolis ja ühiskonnas. • Selgitab näidete varal igapäevaelust, et õigustega kaasnevad ka kohustused erinevas sotsiaalses kontekstis.
	<p>Teema ja selle olulisus: Mina ja tervis. Turvaline tervisekäitumine ning keskendumine füüsilisele, vaimsele ja sotsiaalsele tervisele kui heaolu allikale.</p>	
	<p>Õpitulemused Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • toob näiteid terviseriskidest ja teab kuidas püsida terve; • selgitab ja demonstreerib õpitu olulisust esmaabi võimalusi, nt haav, kukkumine, ninaverejooks, põletus, putukapiste; • teab hädaabinumbrit ja oskab vajaduse korral kutsuda abi. 	<p>Õppesisu</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vaimne, füüsiline ja sotsiaalne tervis. • Tervislik eluviis. • Terviseriskid. • Hoidumine tervist ohustavatest olukordadest. • Esmaabi. • Abi saamise võimalused. <p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Eristab vaimse, füüsilise ja sotsiaalse tervise mõistet ning toob näiteid nende toimumise kohta oma tervisliku eluviisi kujundamisel. • Rakendab õpitud teadmisi tervisliku eluviisi kolme aspekti (toit, piisav uni ja puhkus, kehaline aktiivsus) kohta, lähtudes igapäeva kontekstist, väärtustades tervislikku eluviisi. • Teab tervist ohustavaid tegureid ja demonstreerib õpitu olulisust, kuidas hoiduda või keelduda tervist ohustavatest olukordadest. • Teab, mis on hädaolukord. • Demonstreerib õpitu olulisust, kuidas kasutada lihtsamaid esmaabivõtteid ja kutsuda vajaduse korral abi.

3. kl		<ul style="list-style-type: none"> ● Teab hädaabinumbrit ja oskab näidist järgides tõhusalt abipalvet esitada.
	<p>Teema ja selle olulisus: Mina ja teised. Turvaline käitumine ja kohanemine erinevas sotsiaalses ümbruses kodanikupädevustena. Riskikäitumine ja selle ennetamine – tõhusad sotsiaalsed oskused.</p>	
	<p>Õpitulemused Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● toob näiteid käitumisnormidest ja seadustest, mida tal tuleb järgida; ● põhjendab käitumisnormide ja seaduste järgimise vajalikkust; ● demonstreerib õpituatsioonis üldtunnustatud käitumisnormide ja seaduste täitmist; ● tunneb liikluses turvalisust tagavaid märke ja tähiseid; ● kirjeldab ja demonstreerib turvalisust tagavate liikluseeskirjade järgimist; ● märkab liiklusohtlikke kohti ja olukordi kooliteel ja koduümbruses ning pakub lahendusi turvalisuse tagamiseks; ● teab, et vägivaldal on erinevad vormid; ● selgitab, mida vägivaldne käitumine võib endaga kaasa tuua; ● teab abi saamise võimalusi inimväärikust alandava käitumise puhul, sh kiusamine ja vägivald; ● demonstreerib õpituatsioonis abi saamise ja abistamise võimalusi vägivalda korral; 	<p>Õppesisu</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Reeglid ja käitumisnormid. ● Seadused. ● Üldtunnustatud käitumisnormide ja seaduste järgimine. ● Käitumisnormide ja seaduste järgimine koolis ja lähiümbruses. ● Liiklusreeglid ja nende järgimine. ● Turvaline käitumine liikluses koduteel ja koduümbruses. ● Vägivald ja selle erinevad vormid. ● Vägivaldse käitumise negatiivsed tagajärjed. ● Abi saamise võimalused koolikiusamise ja teiste vägivaldse käitumise ilmingute korral ● Sõprus ja sõpruse hoidmine. ● Koostöö vajalikkus. ● Hoolitsemine ja abistamine ning prosotsiaalse käitumise väärtustamine. ● Heategemine ja heategevus. <p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Selgitab käitumisreeglite, (sh viisakusreeglite) ja käitumisnormide olulisust igapäevaelus kodus, koolis ja koduümbruses. ● Põhjendab üldtunnustatud käitumisnormide ja seaduste järgimise vajalikkust tuues näiteid koolist ja koduümbrusest; demonstreerib nende järgimist õpituatsioonis.

3. kl	<ul style="list-style-type: none"> • selgitab sõpruse, koostöö, üksteise eest hoolitsemise ja üksteise abistamise vajalikkust 	<ul style="list-style-type: none"> • Kirjeldab liiklusreegleid kui universaalseid reegleid ning selgitab, milliseid liiklusreegleid ta oma koduteel ja koduümbruses täidab ja kuidas need tagavad tema turvalisuse pakkudes lahendusi turvaliseks käitumiseks. • Demonstreerib õpituatsioonis turvalisust tagavate liikluseeskirjade järgimist. • Eristab vägivaldset ilmingute erinevaid vorme ja olemust. • Selgitab vägivaldse käitumise erinevate ilmingute negatiivset mõju mõistes, et vägivald ei ole lubatud. • Selgitab, kuidas toimida tõhusalt vägivaldse käitumise ilmingute korral. • Demonstreerib õpituatsioonis abi saamise ja abistamise võimalusi vägivaldset korral. • Selgitab ja toob näiteid igapäevaelust, kus on tegu sõpruse ja koostöö väärtustamisega turvalise käitumise alusena. • Väärtustab ning eristab ja võrdleb situatsioone igapäevaelus erinevas sotsiaalses ümbruses, kus on tegu teineteise eest hoolitsemise ja teineteise abistamisega kui tõhusate prosotsiaalsete oskustega.
	<p>Teema ja selle olulisus: Mina: teave ja asjad. Turvaline meediakäitumine ja tarbimine.</p>	
	<p>Õpitulemused: Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • loetleb erinevaid teabeallikaid; • leiab infot erinevatest allikatest; • võrdleb erinevaid teabeallikaid usaldusväärsuse ja teabe sisu väärtuse poolest; • kirjeldab meediaga, sealhulgas sotsiaalmeediaga seotud võimalusi ja ohte; • selgitab ja demonstreerib kokkulepitud reeglite järgimist digivahendite abil teabe otsimisel; 	<p>Õppesisu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Teave. Erinevad teabeallikad. • Teabeallikate kasutamine. • Teabeallikate usaldusväärsus. • Meedia kasutusvõimalused ja ohud. • Turvaline meediavahendite kasutamine. • Raha. Raha teenimine, kasutamine ja laenamine. Vastutus. Oma kulutuste planeerimine. • Keskkonna hoidmise võimalused säästlikul tarbimisel. • Enda võimalused keskkonna hoidmisel lähiümbruses.

3. kl	<ul style="list-style-type: none"> • teab, mis on raha teenimine, säästmine, kasutamine ja laenamine; • hoiab keskkonda, selgitab keskkonna hoidmise võimalusi, nt jäätmete vähendamine ja sorteerimine, vee ja energia tarbimine. 	<p>Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Teab erinevaid teabeallikaid, oskab leida infot ja teab, mille põhjal hinnata infoallikate usaldusväärsust. • Selgitab ja demonstreerib õpituatsioonis turvalist teabe otsimist digivahendite abil. • Teab raha teenimise, hoidmise ja kasutamise võimalusi ning selgitab, mida tuleb arvestada oma kulude planeerimisel arvestades teisi pereliikmeid. • Mõistab keskkonna hoidmise tähtsust ja enda võimalusi selles lähiümbruses, tuues näiteid.
5. KLASS		
5.kl	<p>Teema ja selle olulisus: Tervis Tervist toetavate valikute tegemiseks vajab õpilane tõenduspõhiseid teadmisi tervise olemuse ja seda mõjutavate tegurite kohta.</p>	
	<p>Õpitulemused: Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Selgitab tervise tähendust ja seda mõjutavaid tegureid. • Seostab peamisi tervisenäitajaid inimese tervisliku seisundiga (nt unekvaliteet, stress, kehatemperatuur, pulss, kehamassiindeks) • Teab, et meedia saab mõjutada inimeste tervisekäitumist, toob näiteid. • Toob näiteid tegevustest, mis muudavad elukeskkonna turvaliseks, soodustavad kehalist aktiivsust ja tervislikku toitumist. • Toob näiteid, kuidas meedia abil saab suurendada inimeste kehalist aktiivsust. 	<p>Õppesisu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tervis • Tervise olemus • Tervise aspektid: füüsiline, vaimne, sotsiaalne tervis. • Tervist mõjutavad tegurid - eluviis, pärilikkus, keskkond, tervishoid. • Mõõdetavad ja hinnangulised tervisenäitajad. • Stress • Stressiga toimetulek. • Meedia osa tervisega seotud otsustes. • Terviseteemalised veebilehed. • Tervislik eluviis. • Tervist toetavad tegevused: tervist toetav toiduvalik, füüsiline aktiivsus, uni ja puhkus.

	<ul style="list-style-type: none"> • Selgitab keha eest hoolitsemise vajalikkust. 	<ul style="list-style-type: none"> • Turvaline elukeskkond (sh meedia) ja tervislik eluviis • Keha eest hoolitsemine (karastamine ja hügieen). <p>Arutelud nii klassis kui gruppides; enda tervisenäitajate analüüs ja kirjeldamine (mõõdetavad ja mittemõõdetavad näitajad, unepäeviku pidamine); terviseetematiste podcastilõikude kuulamine; tervislike eluviiside rakendamise soodustamine ja propageerimine; liikumist soodustavate pauside tegemine ainetunnis; enda liikumisharjumuste kaardistamine ja analüüs; rühmatööd.</p>
5. kl	<p>Teema ja selle olulisus: MURDEIGA JA KEHALISED MUUTUSED Murdeea muutused on oluline osa inimese arengust. Murdeeas toimuvate füüsiliste, emotsionaalsete, vaimsete ja sotsiaalsete muutuste tundmine annab noorele tuge oma arengu iseärasuste mõistmisel ja nende aktsepteerimisel ning murdeea arenguülesannetega toime tulemisel.</p>	
	<p>Õpitulemused: Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nimetab murdeeas toimuvaid füüsilisi ja emotsionaalseid muutusi. • Toob näiteid erinevast arengutempost murdeeas. 	<p>Õppesisu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Murdeiga elukaares • Murdeea olulisus • Murdeea füüsilised ja emotsionaalsed, vaimsed ja sotsiaalsed muutused. • Igäühel oma tempo. • Toimetulek muutustega. • Suguline küpsus ja soojätkamine. Viljastumine, rasedus, lapse sünn. • Muutustega seonduvate kehaosade ja elundite nimetused ja toimimise põhimõtted, sh sugurakkude valmimise seos lapsesaamisvõime ja seksuaalsusega. • Positiivne suhtumine kehasse ja oma keha eest hoolitsemine <p>Tervisemuuseumi külastus; grupitööd; arutelu; õppevideote vaatamine ja analüüs; juhtumite analüüs; rollimängud.</p>

5. kl	<p>Teema ja selle olulisus: TURVALISUS JA RISKIKÄITUMINE</p> <p>Tõenduspõhised enesekohased ja sotsiaalsed oskused riskikäitumise (sh terviseriskide) ennetamisel on võtmevaldkond turvalisuse ja heaolu loomisel.</p>	
	<p>Õpitulemused: Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Toob näiteid elu ja tervist ohustavatest teguritest ja teab, kuidas neid vältida, hoidub riskikäitumisest; ● Selgitab, miks on normid, sh liiklusseadus kohustuslik kõigile ning järgib neid. ● Toob näiteid meediaga seotud ohtudest ● Teab, mis on autoriõigused ja et need on seadusega kaitstud, miks peab autoriõigusi järgima ja mida võib endaga kaasa tuua autoriõiguste eiramine. ● Otsib, leiab ja esitab usaldusväärsetest allikatest terviseteemalist infot, järgides autoriõigust. ● Kirjeldab tubaka, alkoholi ja teiste uimastite tarbimise kahjulikku mõju tervisele. ● Demonstreerib õpituatsioonis, kuidas keelduda ennast ja teisi kahjustavast tegevusest, kasutades tõhusaid enesekohaseid ja sotsiaalseid oskusi. 	<p>Õppesisu:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Riskikäitumine ja selle liigid (sh terviseriskid). ● Ohutus kodus, koolis, avalikus ruumis, sh tule-, vee- ja elektriõhutus. ● Riskikäitumist ennetavad ja soodustavad tegurid. ● Reeglid ja normid. ● Seadused (sh liiklusseadus). ● Reeglite ja normide vajalikkus. ● Meedia (sh reklaami) mõju otsustele. ● Meediaohud ja nende vältimine ning abi saamise võimalused. ● Usaldusväärsed infoallikad. ● Infootsing (sh terviseteemaline) usaldusväärsetest infoallikatest ● Internet, selle turvaline kasutus. ● Interneti ohud ja võimalused. ● Autoriõigused. Autoriõiguste seadus. Autoriõigused ja õpilane. ● Uimastid ● Uimastite kahjulik mõju tervisele, otsustele ja käitumisele. ● Tervislikud valikud. ● Illegaalsed ja legaalsed uimastid. ● Tubaka, alkoholi ja teiste levinud uimastite tarbimisega seotud riskid tervisele. ● Kofeiini ja/või teisi erguteid sisaldavate jookide (sh kohv, energiajoogid, energiavesi) mõju tervisele (sh sõltuvuse võimalik kujunemine). ● Tõhusad enesekohased ja sotsiaalsed oskused (sh sotsiaalsed toimetulekuoskused vägivalja ja uimastiennetuses).

5. kl		<ul style="list-style-type: none"> • Oskus öelda “ei”. • “Ei” ütlemise ja väljendamise viisid. • Otsused/Otsustamine. Otsuste tagajärjed. • Vastutus oma otsuste eest. • Kaaslaste mõju otsustele <p>Arutelud; praktilised ülesanded; erinevat tüüpi rühmatööd; rollimängud;; õppevideote ja -filmide vaatamine ja analüüs; liiklusseadusega tutvumine; erinevatelt veebilehtedelt info hankimine</p>
	<p>Teema ja selle olulisus: HAIGUSED JA ESMAABI Abi andmine ja saamine ning esmaabi andmine on turvalise ja ohutu keskkonna loomise aluseks, tagades heaolu.</p>	
	<p>Õpitulemused: Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Toob näiteid, kuidas enda käitumisega ennetada haigestumist. • Demonstreerib õpituatsioonis esmaabivõtteid, teab, kust otsida vajaduse korral abi. 	<p>Õppesisu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Haigused: nakkus- ja mittenakkushaigused, viirushaigused. • Haigestumise põhjused. • Haigestumise vältimise viisid. • Õnnetused. • Õnnetuste vältimine. • Esmaabi. • Abi kutsumine. • Tervis - inimese väärtuslikem vara. <p>Arutelud; rühmatööd; esmaabiloengud ja -praktika; erinevatelt veebilehtedelt info hankimine</p>
6. klass		

6.kl	<p>Teema ja selle olulisus: MINA JA SUHTLEMINE</p> <p>Suhtumine endasse, enda positiivsete külgede nägemine ja mõistmine on nii eneseregulatsiooni kui tõhusate suhete loomise aluseks.</p>	
	<p>Õpitulemused: Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Selgitab, kuidas enesehinnang kujuneb. ● Selgitab enda erinevate omaduste arendamise võimalusi. ● Mõistab oma võimalusi algatada ettevõtmisi ja toob näiteid ettevõtlikkust tegutsemisest. ● Seostab ettevõtlikkust tulevase tööeluga. 	<p>Õppesisu:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Enesetundmine. Mina-pilt (kirjeldav ja hinnanguline osa). ● Enesehinnang. ● Enesehinnangu kujunemine. ● Eneseanalüüs. Oma omaduste ja väärtuste selgitamine ja arendamine. ● Väärtused. Huvid. Võimed. ● Ettevõtlikkus, selle väljendumine tegutsemisel. ● Ettevõtlikkuse tähtsus igapäevaelus ja ühiskonnas. ● Ettevõtlikkus ja tööelu. <p>Arutelud; rühmatööd; meeskonnamängud; eneseanalüüs; rollimängud.</p>
6.kl	<p>Teema ja selle olulisus: SUHTLEMINE TEISTEGA</p> <p>Tõhusate enesekohaste ja sotsiaalsete oskuste õpetamine seoses tõenduspõhise riskikäitumise ennetamise ja sekkumisega tagab turvalisuse ja heaolu.</p>	
	<p>Õpitulemused: Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Kirjeldab, millest suhtlemine koosneb. ● Eristab mitteverbaalseid ja verbaalseid suhtlemisvahendeid ning analüüsib nende vastastikuseid seoseid. 	<p>Õppesisu:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Suhtlemise mõiste. ● Suhtlemise olemus (teise tajumine, teabevahetus, mõjutamine) ● Verbaalne suhtlemine Mitteverbaalne suhtlemine. ● Agressiivne, alistuv ja kehtestav käitumine ning nende mõju suhetele.

	<ul style="list-style-type: none"> • Eristab kehtestavat, agressiivset ja alistuvat käitumist ning mõistab nende käitumisviiside mõju suhetele. • Teab, mis on eelarvamused ja stereotüüpsed hoiakud, ja tunneb need ära. • Toob näiteid eelarvamuste mõjust igapäevaelus. • Toob näiteid, kuidas eelarvamused mõjutavad igapäevasuhtlust. • Teab, et tal on õigus öelda „ei“, ja demonstreerib õpituatsioonis „ei“ ütlemist oma tervise kaitsel ja õiguste eest seismisel. • Demonstreerib õpituatsioonis, kuidas keelduda ennast ja teisi kahjustavast tegevusest, kasutades tõhusaid enesekohaseid ja sotsiaalseid oskusi. • Toob näiteid turvalisest suhtlemisest igapäevaelus, sh internetis ning lahendab õpituatsioonis teemakohaseid probleeme. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kehtestava käitumise viisid. Kehtestava käitumise põhimõtted ja eelised • Ühiskonnas juurdunud uskumuste ja hoiakute mõju inimesele. • Eelarvamused. Stereotüübid • Eelarvamuste ja stereotüüpide mõju suhetele • Sallivus. Aktsepteerimine. • Tõendus põhised enesekohased ja sotsiaalsed oskused (otsuste langetamine ja probleemide lahendamine; loov ja kriitiline mõtlemine; emotsioonide ja stressiga toimetulek; enesetunnetus - ja, suhtlemisoskus) riskikäitumise (uimastikasutamine ja vägivald) ennetamisel. • “Ei” ütlemist eeldavad olukorrad. “Ei” ütlemise viisid, julgus ja tähtsus. • Viisakas, austav ja hooliv suhtlemine ka internetis. <p>Rühmatööd; arutelu; (rolli)mängud; juhtumianalüüs; targaltinternetis.ee leheküljega tutvumine;</p>
6. kl	<p>Teema ja selle olulisus: SUHTED TEISTEGA Sotsiaal-emotsionaalsete oskuste arendamine ja prosotsiaalne käitumine kui enesemääratluspädevuse/eneseregulatsiooni alus.</p>	
	<p>Õpitulemused: Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Toob esile arengulisi individuaalseid erinevusi, mõistab inimeste erivajadusi. • Toob näiteid hoolivast, ausast, õiglasest ja vastutustundlikust käitumisest. • Demonstreerib õpituatsioonis sotsiaalsete oskuste tõhusat kasutamist. 	<p>Õppesisu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Inimeste erinevused. • Vajadused. Väärtused. • Erivajadused. Sallivus. • Prosotsiaalne käitumine. Õigus, vastutus, hoolivus, ausus. • Vastutus enda sõnade ja tegude eest, s.h internetis. • Tõhusad sotsiaalsed oskused: üksteise aitamine, jagamine, koostöö ja hoolitsemine.

	<ul style="list-style-type: none"> • Demonstreerib õpituatsioonis, kuidas oma tundeid empaatiliselt ja suhteid tugevdavalt väljendada. 	<ul style="list-style-type: none"> • Tõhus sotsiaal-emotsionaalne eneseväljendus. Usaldus suhetes. Sõprus. Empaatia. • Tunded ja nende tõhus väljendamine. <p>Arutelu; mängud; eneseanalüüs; rühmatööd; tekstianalüüs; individuaalsed ülesanded; paaristöö;</p>
	<p>Teema ja selle olulisus: KONFLIKTID JA PROBLEEMILAHENDUS Konfliktide ja suhteprobleemide ennetamise ja lahendamise oskused on olulisemaid sotsiaalseid oskusi, mis tagavad turvalisuse ja heaolu.</p>	
<p>6. kl</p>	<p>Õpitulemused: Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Selgitab konflikti häid ja halbu külgi. • Kirjeldab tõhusaid ja mittetõhusaid konfliktide lahendusviise. • Valib õpituatsioonis konflikti lahendamiseks sobiva käitumisviisi. • Näeb ühe probleemi lahendamise erinevaid võimalusi. • Lahendab loovalt ja koostöiselt probleeme ja toob esile erinevate lahenduste eelised ning puudused. • Kirjeldab, kuidas kaaslased võivad mõjutada otsustamist. Toob näiteid, milliste tagajärgedeni võivad erinevad otsused viia. 	<p>Õppesisu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Konflikt kui suhteprobleem • Konfliktide põhjused, tagajärjed, lahendamise viisid. • Tõhusad ja mittetõhusad konfliktide lahendamise viisid. • Otsuste langetamine ja erinevate lahendusviiside kaalumise otsustamisel • Probleemide lahendamise viisid, s.h internetis - tõhusad ja mittetõhusad. • Probleemilahenduste eelised ja puudused. • Koostöö võimalused. Koostöise tegevuse eelised. • Kaaslaste mõju otsustele. Abistav ja kahjustav mõju. • Grupi surve. • Mõjutamine. Mõjutamise viisid (ähvardamine, äraostmine, nõu andmine, kingituste tegemine, vastuteene ootamine, veenmine). • Vastutus. <p>Rühmatööd; arutelu; rollimängud; individuaalsed ülesanded; juhtumianalüüs; loovülesanded</p>

6. kl	Teema ja selle olulisus: POSITIIVNE MÕTLEMINE Inimeses positiivse nägemine on sallivuse ning toetavate inimsuhete ja heaolu aluseks.	
	Õpitulemused: Õpilane: <ul style="list-style-type: none"> • Toob näiteid enda positiivsete omaduste kohta. • Märkab ja toob esile enda ning teiste positiivseid omadusi 	Õppesisu: <ul style="list-style-type: none"> • Positiivne mõtlemine. • Positiivne enesesisendus. • Positiivsed omadused. loovülesanded (sh internetikeskkondades); paaristööd; eneseanalüüs; arutelu.
7. KLASS		
7.kl	Teema ja selle olulisus: INIMESE ARENG JA MURDEIGA Inimese areng erinevates arenguvaldkondades ja erinevatel arenguperioodidel toetab teadlike (k a terviseteadlike) otsuste tegemist eaperioodi arenguülesannete täitmisel.	
	Õpitulemused: Õpilane: <ul style="list-style-type: none"> • Kirjeldab pärilike ja keskkonnategurite, nt elukeskkonna, ümbritsevate inimeste ja hariduse mõju inimese arengule ja otsustele; • Seostab inimese kasvamist ja arengut pärilike ning keskkonnateguritega; • Selgitab inimese arengut murde- ja noorukieas ning eristab seda täiskasvanueast; 	Õppesisu: <ul style="list-style-type: none"> • Areng, küpsemine, kasvamine, õppimine, pärilikkus, keskkonna mõju, inimese valikud. • Ühiskonna mõju inimese kasvamisele ja arengule. • Inimese elukaar. Murde- ja noorukiea koht elukaares. • Murde- ja noorukiea iseloomulikud tunnused. • Suguküpsus, sootunnused, keha muutumine.

7. kl		Arutelu; eneseanalüüs; paaristööd; podcastide analüüsimine; rühmatööd; individuaalsed ülesanded
	Teema ja selle olulisus: INIMENE, VALIKUD, ÖNN Eneseregulatsiooni oskuste ja õpioskuste arendamine turvalisuse ja heaolu allikana.	
	Õpitulemused: Õpilane: <ul style="list-style-type: none"> ● Selgitab, mis on minapilt ja enesehinnang; ● Toob näiteid teguritest, mis kujundavad minapilti ja enesehinnangut; ● Analüüsib ennast oma väärtuste, isikuomaduste, võimete ja huvide põhjal ning seostab seda valikutega elus; ● Analüüsib inimese võimalusi ja vastutust oma elutee kujundamisel; 	Õppesisu: <ul style="list-style-type: none"> ● Minapilt - kirjeldav ja hinnanguline aspekt minapildist. ● Positiivse minapildi kujundamine. ● Eneseanalüüs, väärtused, teadlikud valikud ja vastutus elus. ● Enesekasvatuse võtted. ● Enesearendamine oma elutee kujundamisel. ● Positiivne suhtumine endasse ja teistesse kui heaolu alus. <p>Eneseanalüüs; juhtumianalüüs; esitlused; rühmatööd; paaristööd; töö tekstiga ja sellest arusaamine;</p>
	Teema ja selle olulisus: INIMENE JA RÜHM Inimene on sotsiaalne olend ning teeb koostööd erinevate inimestega erinevates rühmades, säilitades samal ajal sõltumatuse.	
Õpitulemused: Õpilane: <ul style="list-style-type: none"> ● Mõistab, et inimene on sotsiaalne olend, toob näiteid rühma kuulumise ja rühmas suhtlemise olulisusest; ● Toob näiteid erinevate rühmade normidest ja reeglitest, mis toetavad ühiselu toimimist; ● Analüüsib enda rolli, õigusi ja kohustusi erinevates rühmades; 	Õppesisu: <ul style="list-style-type: none"> ● Rühm. Erinevad rühmade liigid. Erinevad rollid, reeglid ja normid rühmas. ● Inimeste õigused ja kohustused erinevates rühmades. ● Rühma kuulumine, selle positiivsed ja negatiivsed küljed. ● Koostöised ja võistluslikud rühma tegevused. Hoolivuse, austuse, õigluse ja vastutustunde väärtustamine koostöises tegevuses. ● Konformsus. Sõltumatus. Autoriteet. 	

	<ul style="list-style-type: none"> • Kirjeldab rühma mõju käitumisele, sh sõltumatuse ja autoriteedi olemust inimsuhetes, demonstreerib õpisisituatsioonis toimetulekut rühma survega; 	<ul style="list-style-type: none"> • Toimetulek rühma survega ennast ja teisi kahjustavates olukordades. Rühmatööd; arutelu; eneseanalüüs.
7. kl	<p>Teema ja selle olulisus: TURVALISUS, TERVISE- JA RISKIKÄITUMINE Inimese teaduspõhised teadmised oskused ja hoiakud toetavad tema heaolu ja tervisekäitumist isiklikul ja ühiskonna tasandil.</p>	
	<p>Õpitulemused: Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Analüüsib tegureid, mis aitavad säilitada inimese vaimset heaolu, märkab ohte, oskab kaaslast toetada ja vajaduse korral abi otsida; • Analüüsib laste heaolu mõjutavaid tegureid oma kogukonnas, teeb ettepanekuid, kuidas kogukonnas paremini seista laste heaolu eest; • Analüüsib uimastitega seotud riskikäitumise tagajärgi inimese toimetulekule ning sekkumise võimalusi indiviidi ja ühiskonna tasandil; • Toob näiteid seadustest, mis kaitsevad laste õigusi, tervist ja heaolu, ning analüüsib õiguste ja kohustuste seoseid 	<p>Õppesisu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Inimese heaolu komponendid (sh vaimne heaolu). • Laste heaolu mõjutavad tegurid (materiaalne, füüsiline, vaimne, sotsiaalne) kogukonna tasandil. • Lapse ja noore vaimse heaolu tõstmise võimalused koolis ja kogukonnas. • Uimastitega seotud riskikäitumise ennetamine indiviidi tasand: tõhusad sotsiaalsed oskused ja keeldumisoskused. • Uimastitega seotud riskikäitumise ennetamine: kogukonna ja ühiskonna tasand. • Lapse õigused ja kohustused peres, koolis ja ühiskonnas. • Laste ja noorte õigusi, tervist ja heaolu kaitsvad seadused. <p>Peaasi.ee leheküljega tutvumine, uue info analüüsimine ja rakendamine; rühmatööd; eneseanalüüs; juhumianalüüs; laste ombutsmaniga töötamine; esitlused; infootsing IKT vahendites, filmi- ja videoanalüüs</p>
8.KLASS		
	<p>Teema ja selle olulisus: TERVISEKÄITUMINE</p>	

8.kl	<p>Turvaline tervisekäitumine ning keskendumine füüsilisele, vaimsele ja sotsiaalsele tervisele tagab inimese heaolu lähiümbruses ja ühiskonnas. Valdkonna allikakriitilisus ja allikate usaldusväärsus iseloomustab nüüdisaegset õpikeskkonda.</p>	
	<p>Õpitulemused: Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Toob näiteid füüsilise, vaimse ja sotsiaalse tervise vastastikustest seostest; ● Analüüsib tervisekäitumise mõju füüsilisele, vaimsele ja sotsiaalsele tervisele; ● Analüüsib kehalise aktiivsuse ja toitumise mõju tervisele; ● Teab, mille põhjal ära tunda teaduslikku tervisealast infot; ● Analüüsib ja hindab erinevate tervisealaste infoallikate, tervisetoodete ja ravivõtete usaldusväärsusust ● Analüüsib tegureid, mis aitavad säilitada inimese vaimset heaolu, märkab ohte, oskab kaaslast toetada ja vajaduse korral abi otsida; ● Toob näiteid olulisematest tervisenäitajatest; ● Analüüsib enda terviseseisundit tervisenäitajate põhjal ning kavandab vajaduse korral muudatusi eluviisis; ● Analüüsib ja toob näiteid eluviisi, keskkonna ja pärilikkuse mõjust tervisele ning eristab tervislikke ja ebatervislikke otsuseid igapäevaelus ● Toob näiteid keskkonnateadlikest tegevustest ning rakendab mõnda nendest enda kodukohas või koolis 	<p>Õppesisu:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Tervis kui heaoluseisund ja tervise aspektid - füüsiline tervis, vaimne tervis ja sotsiaalne tervis. ● Tervise aspektide vastastikused seosed. ● Tervisliku eluviisi (toitumine, kehaline aktiivsus, piisav puhkus ja uni) mõju tervise erinevatele aspektidele. ● Tervisealased infoallikad, ● Tervisealaste infoallikate usaldusväärsus. ● Vaimset heaolu säilitada aitavad tegevused ja mõttelaad. Stress. Stressiga toimetulek. ● Kriis, selle olemus. Käitumine kriisiolukorras. Abistamine, abi otsimine ja leidmine. ● Objektiivsed ja subjektiivsed tervisenäitajad. ● Tegurid, mis mõjutavad enda terviseseisundit. ● Eluviisi, keskkonna ja pärilikkuse ning tervisteenuste mõju inimese tervisele. ● Tervisliku eluviisi tähtsus igapäevaelus. ● Tegurid, mis mõjutavad Eesti rahvastiku (sh noorte) tervisenäitajad. ● Keskkonnatedalik tegevus lähiümbruses ja kogukonnas kui terviseedendus. <p>Arutelu; rühmatöö; tekstiga töötamine ja selle mõistmine; esitlused; enda tervisenäitajate (sh liikumine ja toitumine) kaardistamine ja analüüs; unepäeviku täitmine; erinevate infoallikatega tutvumine; infoallikate usaldusväärssuse hindamine; individuaalsed ülesanded;</p>
	<p>Teema ja selle olulisus: SUHTED JA SEKSUAALSUS</p>	

8. kl	<p>Tervete ja turvaliste suhete (sh seksuaalsuhete) hoidmine ja väärtustamine. Seksuaalsus ja seksuaalkäitumise mitmekesisus. Keha ja välimuse muutmine, sh võimalikud terviseriskid, müüdid.</p>	
	<p>Õpitulemused: Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Selgitab suhete loomise, säilitamise ja lõpetamise võimalusi ennast ja teisi kahjustamata; ● Kirjeldab ja toob näiteid erinevatest tunnete ja läheduse avaldumisviisidest, nt meeldimine, sõprus, armumine, armastus; ● Analüüsib suhtevägivalla avaldumisvorme ja põhjusi, teab, kuidas käituda lähisuhtevägivalla korral ning toob näiteid abi saamise võimalustest; ● Selgitab seksuaalsuse olemust, inimese seksuaalset arengut ning selle individuaalsust; ● Mõistab erineva seksuaalse orientatsiooni ja soolise identiteediga inimeste õigust võrdsele ja lugupidavale kohtlemisele. ● Toob näiteid turvalisest seksuaalkäitumisest ja seksuaalõigustest. ● Analüüsib turvalise seksuaalkäitumise ja abi saamise võimalusi. ● Toob esile seksuaalkäitumisega seotud müütide ja soostereotüüpsete hoiakute mõju inimese tervisekäitumisele 	<p>Õppesisu:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Suhe. Suhte liigid (peresuhe, sõprusuhe, paarisuhe). ● Lähisuhe ja tunded lähisuhtes. ● Paarisuhte loomine, säilitamine, katkemine. ● Inimlik lähedus ja soojus suhetes. Kiindumussuhted varases lapseas lapse ja vanema vahel. Sõprus, meeldimine, armumine, armastus. ● Armastuse liigid ja mitmekesisus paarisuhtes. ● Seksuaalsus. Seksuaalsuse mitmekesisus. Seksuaalkäitumine. ● Sooidentiteet, Sooline mitmekesisus. Bioloogiline sugu, sotsiaalne sugu. Sooline eneseväljendus (feminiinne, androgüünne, maskuliinne) ● Laste ja noorte seksuaalsuse arengu põhietapid (seksuaalsuse trepp.) ● Seksuaalne orientatsioon. Erineva seksuaalse orientatsiooni ja sooidentiteediga inimeste õigused ja võrdne kohtlemine. ● Turvaline seksuaalkäitumine. Vastutus. ● Rasestumisvastased meetodid. ● Seksuaalsel teel levivate haiguste vältimine. ● Suguelundite ehituse ja talitluse seos suguküpsuse saabumise, viljakuse ja rasestumisvastaste meetoditega. ● Seksuaalõigused, seksuaalne enesemääramisõigus ● Seksuaalsusega seotud müütide ja soostereotüüpide mõju inimese tervisekäitumisele. <p>Arutelu; rühmatöö; individuaalsed ülesanded; videoanalüüs; põhiseadusega tutvumine; paaristöö; esitlused; praktilised ülesanded;</p>
<p>Teema ja selle olulisus: TURVALISUS, TERVISE- JA RISKIKÄITUMINE</p>		

8. kl	Tõhusad sotsiaalsed oskused aitavad riskikäitumist vähendada nii isiklikul ja ühiskonna tasandil.	
	<p>Õpitulemused: Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Demonstreerib õpituatsioonis inimväärikust alandavale käitumisele reageerimise viise ja abi saamise võimalusi; • Analüüsib uimastitega seotud riskikäitumise tagajärgi inimese toimetulekule ning sekkumise võimalusi indiviidi ja ühiskonna tasandil; • Demonstreerib õpituatsioonis esmaabi osutamist ja oskab vajaduse korral otsida abi; 	<p>Õppesisu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Koolikiusamine, koolivägivald ja teised sotsiaalsete suhetega seotud vägivalda vormid. • Tõhus toimetulek ja abi saamise võimalused. • Tõhusad enesekohased ja sotsiaalsed oskused riskikäitumisega toimetulekul. • Uimastid ja nende toime kesknärvisüsteemile. Uimastitega seonduvad väärarvamused. Uimastite tarvitamise isiklikud, sotsiaalsed, majanduslikud ja juriidilised riskid. • Sõltuvus. • Esmaabi põhimõtted ja käitumine ohuolukordades <p>Õppekäik Tervisemuuseumisse; praktilised esmaabiülesanded; rühmatöö; arutelu; eneseanalüüs; juhtumianalüüs; mängud;</p>

ÕPPEAINE NIMETUS	ÜHISKONNAÕPETUS
-------------------------	------------------------

**ÕPPEAINE
KIRJELDUS**

Ühiskonnaõpetusel on tähtis koht õpilaste sotsiaalse kompetentsuse kujunemises. Ühiskonnaõpetus aitab õpilasel arendada ettevõtlikkust ning kujuneda ennast teostavaks, kaasinimesi arvestavaks, sotsiaalselt pädevaks ja toimetulevaks ühiskonnaliikmeks. Ühiskonnaõpetuse tunnis omandatud teadmised, oskused ja hoiakud seostuvad tihedalt teistes õppeainetes (ajaloos, geograafias, inimeseõpetuses jt) õpituga, olles aluseks elukestvatele õppele. Põhikooli ühiskonnaõpetus käsitleb kõige üldisemal kujul ühiskonna toimimist, kodaniku seoseid ühiskonna põhivaldkondadega (majanduse, poliitika ja õigusega), ent ka suhteid erinevate sotsiaalsete rühmadega. Kodanikuna mõistetakse demokraatliku ühiskonna liiget, kes suhtleb ühiskonna institutsioonidega, lähtudes oma huvidest ja võimalustest.

Ühiskonnaõpetusel on tähtis koht õpilaste väärtushinnangute ja hoiakute kujunemises, sh ettevõtlikkus, seaduste austamine, töökus, sooline võrdõiguslikkus, vabadus, kodanikualgatus, sotsiaalne õiglus ja kodanike võrdne kohtlemine, inimõiguste austamine, mõistev suhtumine erinevustesse, tauniv suhtumine eelarvamustesse, säästlik suhtumine keskkonda, lugupidav suhtumine teiste rahvaste ja maade kultuuritraditsioonidesse ning soov neid tundma õppida; oma maa kultuuripärandi väärtustamine; teadvustamine, et kõikide maailma riikide elatustase ei ole võrdne ja maailmas on palju vaesust ning paljude inimeste materiaalne heaolu on võimalikuks saanud looduse ja tuleviku arvelt jne.

Ühiskonnaõpetuse eesmärk on praktiliste ülesannete, probleemide analüüsimise ja ainealaste põhimõistete omandamise kaudu saada tervikpilt ühiskonna toimimisest. Tähtsal kohal on igapäevaeluga seonduvate probleemide lahendamine ning asjatundlike otsuste tegemise oskuste kujunemine, mis aitab õpilasel ühiskonnas toime tulla. Nii kujuneb õpilasel tervikpilt ühiskonnast, kus teadvustatakse inimtegevuse ja looduse vastastikust mõju ning väärtustatakse jätkusuutlikku eluviisi.

I kooliastmes on ühiskonnaõpetuse teemad lõimitud inimeseõpetuse ainekavva. II ja III kooliastmes õpitakse ühiskonnaõpetust eraldi aina. II kooliastmes tutvub õpilane oma lähiümbruse sotsiaalsete suhete süsteemiga, keskendudes sotsiaalselt erinevate isiksuste ja rühmade kooseksisteerimisele. Käsitelu keskmes on inimesed meie ümber, kool ning õpilase kodukoht. III kooliastmes käsitletakse riiklike institutsioonide funktsioone ja toimimispõhimõtteid. Riigivalitsemisega tutvudes käsitletakse põhiseaduslikke institutsioone. Oluline on pöörata tähelepanu kodanikuõigustele ning poliitika avaldumisele igapäevaelus.

Majandusteemade käsitlemine III kooliastmes keskendub isiklikule majandamisele, ettevõtlusele, riigi majanduse reguleerimisele ja turumajanduse sotsiaalsetele mõjudele. Ainet käsitletakse võimalikult igapäevaeluga seostatult.

Õppeprotsessis on oluline koht uurimuslikel õpivõtetel, mille toel omandavad õpilased probleemide seadmise, hüpoteeside sõnastamise, töö kavandamise ja korraldamise, kriitilise mõtlemise ning tulemuste tõlgendamise ja esitamise oskused, esitades

	<p>materjale nii suuliselt kui ka kirjalikult ning kasutades näitlikustamiseks mitmesuguseid visuaalseid vorme ja võimaluse korral rakendatakse seda praktikas, nt demokraatia koolis, kodanikualgatus, vabatahtlik tegevus kodukohas jm.</p> <p>Aktiivseks kodanikuks olemine tähendab kodanike kaasatust laiemalt, mitte ainult hääletamist valimistel. See avardab ka ühiskonnaõpetuse praktilise õppe võimalusi noorte jaoks, kes pole veel hääleõiguslikud (nt õpilaste võimekuse piires koolielu korraldamises, tarbijahariduses, kodanikualgatuses).</p> <p>Õppes kasutatakse tehnoloogilisi vahendeid, sh IKT võimalusi. Aine eesmärk on kujundada aktiivseid ja vastutustundlikke kodanikke.</p>
	<p>TEADMISED, OSKUSED JA HOIAKUD</p>
<p>II KOOLIASTE</p>	<p>II kooliastme lõpetaja:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Teab kodukohas tegutsevaid kodanikuühendusi ja -algatusi. 2) Teab lapse õigusi ja olulisemaid inimõigusi. 3) Teab, et kõik inimesed on seaduse ees võrdsed ja peavad seadusi täitma. 4) Mõistab, kuidas demokraatia põhimõtted saavad toimida koolis; toetab oma käitumise ja osalemisega koolidemokraatiat. 5) Teab Eesti riigi juhtimisega seotud põhiseaduslikke institutsioone ja olulisemaid ametikohti. 6) Eristab fakti arvamusest, teab, mis tunnuste alusel hinnata allikate usaldusväärsust. 7) Teab, et autoriõigused on kaitstud seadusega ja autorile tuleb viidata. 8) Teab, et inimesed on erineva kultuuritaustaga, saab aru, kui kedagi kultuurilise erinevuse tõttu diskrimineeritakse ja otsib vajaduse korral abi. 9) Teab, et iga inimene on käitumise, hoiakute ja panusega kultuurikandja ja -looja. 10) Tunneb tervise- ja turvariske, oskab vältida ohtusid ja teab, kust abi otsida, kasutab turvaliselt dokumente ja pangakaarti. 11) Oskab oma aega ja raha planeerida, võimeid ja võimalusi arvestada. 12) Käitub teadliku tarbijana.

III KOOLIASTE

III kooliastme lõpetaja:

- 1) Teab, et Eesti peab arvestama rahvusvahelise olukorra ja rahvusvaheliste suhetega.
- 2) Teab, kuidas kujunes ja kuidas toimib tänapäeva demokraatlik ühiskond.
- 3) Tunneb ära ja toob näiteid demokraatia kesksete tunnuste ja nende rikkumise kohta; toob
- 4) Märkab, mis võib ohustada demokraatiat tänapäeval, selgitab, tuginedes minevikunäidetele.
- 5) Teab Eesti riigi juhtimisega seotud põhiseaduslike institutsioonide ülesandeid.
- 6) Mõistab ühiskonnasektorite spetsiifikat ja rolli ühiskonnas.
- 7) Teab majanduse toimimise põhijooni, teab oma õigusi ja kohustusi tarbijana, oskab oma õigusi kaitsta.
- 8) Analüüsib oma võimalusi tulevase töötajana ja ettevõtjana ning kavandab edasist haridusteed lähtuvalt oma huvidest ja võimetest ning ühiskondlikest teguritest.
- 9) Seostab demokraatiat inimõiguste kaitsega.
- 10) Analüüsib õiguste ja kohustuste, vabaduse ja vastutuse seost.
- 11) Teab, et Eesti Vabariigi põhiseadus on kõrgeim õigusakt ja oskab sealt leida vajalikku infot.
- 12) Teab ja väärtustab kodanikuühiskonna võimalusi korraldada elu kodukohas, piirkonnas, riigis ja rahvusvaheliselt.
- 13) Teab Eesti riigi ja selle kodanike õigusi, võimalusi ja kohustusi, mis tulenevad Euroopa Liidu liikmesusest.
- 14) Hindab infoallikaid kriitiliselt ja kujundab oma arvamuse, järgib autoriõiguse ja intellektuaalse omandi kaitse põhimõtteid.
- 15) Märkab kultuuride ja sotsiaalsete rühmade mitmekesisust, diskrimineerimist, sekkub oma võimaluste kohaselt.
- 16) Analüüsib tervise- ja turvariske, oskab vältida ohtusid ja teab, kust vajaduse korral otsida abi.

Teemad, õpitulemused, õppesisu klasside kaupa

6. KLASS

Teema ja selle olulisus:

DEMOKRAATIA PÕHIMÕTTED JA SELLE TOIMIMINE

6.kl	<p>Õpitulemused: Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • teab kodukohas tegutsevaid kodanikuühendusi ja -algatusi. • teab lapse õigusi ja olulisemaid inimõigusi. • teab, et kõik inimesed on seaduse ees võrdsed ja peavad seadusi täitma. • mõistab, kuidas demokraatia põhimõtted saavad toimida koolis; toetab oma käitumise ja osalemisega koolidemokraatiat. • teab Eesti riigi juhtimisega seotud põhiseaduslikke institutsioone ja olulisemaid ametikohti. 	<p>Õppesisu: Kohalik omavalitsus, seadus, lapse õigused, peamised inimõigused, sõnavabadus ja selle põhimõtted, demokraatia, vabatahtlik tegevus, kodanikuühendus. Peamised põhiseaduslikud institutsioonid ja nende funktsioonid, õpilasomavalitsus, õpilaste osalemine koolielu korraldamises ja õpilasesinduses. Kooli sisekord (kodukord). Õiguste, kohustuste ja vastutuse tasakaal.</p>
	<p>Teema ja selle olulisus: ALLIKAD JA AUTORIÕIGUSED</p>	
	<p>Õpitulemused: Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • eristab fakti arvamusest, teab, mis tunnuste alusel hinnata allikate usaldusväärsust. • teab, et autoriõigused on kaitstud seadusega ja autorile tuleb viidata. 	<p>Õppesisu: Fakt, arvamus, allikas, argumenteerimine, autoriõigused, viitamine.</p>
	<p>Teema ja selle olulisus: KULTUUR</p>	
<p>Õpitulemused: Õpilane:</p>	<p>Õppesisu: Kultuur, religioon, võrdõiguslikkus ja sallivus;</p>	

6. kl	<ul style="list-style-type: none"> teab, et inimesed on erineva kultuuritaustaga, saab aru, kui kedagi kultuurilise erinevuse tõttu diskrimineeritakse ja otsib vajaduse korral abi. teab, et iga inimene on käitumise, hoiakute ja panusega kultuurikandja ja -looja. 	<p>Eestis ja õpilase kodukohas elavad rahvarühmad (sotsiaalsed, rahvuslikud, religioossed jm),</p> <p>sooline võrdõiguslikkus, pere ja suguvõsa, kogukond.</p>
	<p>Teema ja selle olulisus: PLANEERIMINE JA TARBIMINE Aja ja kulutuste planeerimine ning raha kasutamine, laenamine ja säästmine. Elukutsed – teadmised ja oskused. Elukestev õpe. Elukutsed ja ettevõtted kodukohas. Teadlik, säästev tarbimine. Töökultuur ja tööeetika.</p>	
	<p>Õpitulemused: Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> tunneb tervise- ja turvariske, oskab vältida ohtusid ja teab, kust abi otsida, kasutab turvaliselt dokumente ja pangakaarti. oskab oma aega ja raha planeerida, võimeid ja võimalusi arvestada. käitub teadliku tarbijana. 	<p>Õppesisu:</p> <p>Risk, turvalisus, aja- ja kulutuste planeerimine, tarbimine ja tarbija, raha kogumine, säästmine ja laenamine, tarbimisotsuste mõju keskkonnale ja kogukonnale, elukutsed ja ettevõtted kodukohas.</p>
<p>9. KLASS</p>		
	<p>Teema ja selle olulisus: ÜHISKOND JA SOTSIAALSED SUHTED: KUIDAS ÜHISKOND TOIMIB JA KELLEST KOOSNEB.</p>	
	<p>Õpitulemused: Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> mõistab, et ühiskond on terviklik süsteem, kus erinevad osapooled mõjutavad ning samas sõltuvad teineteisest. 	<p>Õppesisu:</p> <p>Ühiskonna institutsiooniline struktuur – kuidas avaliku sektori, äri-(era)sektori ja kolmanda sektori/vabakonna koostöös tagatakse hästi toimiv ühiskond.</p>

<p>9.kl</p>	<ul style="list-style-type: none"> • oskab tuua näiteid sektorite tegevusest ja koostööst ühiskonnas ning üksikisikute kokkupuudetest ja/või võimalusest osaleda avaliku sektori, erasektori ja vabakonna tegevuses. • mõistab, et ühiskond koosneb mitmetest vastanduvate huvidega rühmadest nt iga; sugu; tervises seisund; elukoht; kultuuriline, religioosne ja rahvuslik identiteet jm. • oskab analüüsida peamiseid rahvastikunäitajaid ning mõistab, milliseid järeldusi on nende andmete alusel võimalik ühiskonna kohta langetada või milliseid tulevikuprognose teha. • teab, kuidas kaasaja ühiskondi mõjutab ränne ning milles erinevad/sarnanevad kodaniku õigused ja kohustused mittekodaniku õigustest ja kohustustest. • oskab avaldada põhjendatud arvamust teemal, kes on hea kodanik ning kuidas selleks saada. • mõistab, miks on hästi toimiva ühiskonna jaoks oluline arvestada inimeste erisustega, kuidas nii avalik-, era- kui ka kolmas sektor saab kaasa aidata sotsiaalselt õiglasema ühiskonna loomisele, et vähendada sotsiaalset tõrjutust ja sellest tulenevaid probleeme. • teab, milline tähtsus on identiteedil inimese elus ning kuidas ühiskond mõjutab selle kujunemist. • mõistab koostöövõimaluste otsimise vajalikkust kultuuriliste/maailmavaateliste (poliitiliste) erinevuste puhul. • mõistab, millised on tema kui lapse õigused ja kohustused, millised kohustused ja õigused on tema vanematel. • oskab selgitada ja põhjendada, milliste õiguste ja vabaduste kaitse peab olema ühiskonna kõrgendatud tähelepanu all. 	<p>Ühiskonna sotsiaalne struktuur: mõistmine, et ühiskond on mitmekesine, sh ebavõrdne.</p> <p>Õppes pööratakse rõhku järgmistele väärtuste arendamisele: sallivus, õiguspõhisus, solidaarsus, vastutustundlikkus ja sooline võrdõiguslikkus.</p> <p>Ühiskonnaliikmete õigused vs kohustused ning vastutus on omavahelises seoses.</p> <p>Arutletakse, tulenevalt oma rollist perekonnas, vastutuse võtmise olulisuse üle ning selle üle, kuidas noorukiea õigused ja vastutus erineb väikelapse või täiskasvanu omadest.</p> <p>Õppes pööratakse rõhku järgmistele väärtuste kujundamisele: hoolivus, aukartus elu vastu, õiglus, inimväärikus, lugupidamine enda ja teiste vastu.</p> <p>Mõisted Ühiskond, avalik sektor, riigiasutus, avalik-õiguslik asutus, era-(äri)sektor, eraettevõtte, kolmas sektor, mittetulundus organisatsioon, vabakond, ühiskonnarühmad, rahvastikunäitaja, demograafia, migratsioon, immigrant/sisserändaja, kodanik, topeltkodakondsus, varjupaigataotleja</p>
-------------	--	---

<p>9. kl</p>	<ul style="list-style-type: none"> • selgitab õiguste ja kohustuste omavahelisi seoseid. Saab aru, milline on õiguste ja privileegide vahekord. • teab, millised on peamised inimõigused (sh lapse õigused) ning kus need on sätestatud. • oskab märgata vägivalda ja kuritarvitamist enda ümber ning tunneb lihtsamaid sekkumise võtteid/võimalusi. • analüüsib oma lähiümbrust märgates puudusi väärikas käitumises inimeste vahel ning oskab välja pakkuda lahendusi selliste olukordade ennetamiseks, lahendamiseks. • mõistab, et elu toob kaasa kriise, kuid teab, et nendeks on võimalik valmistuda. • teab, mida enda ja lähedaste kaitsmiseks peab kriisiolukordades esmajoones tegema ja kuhu abi saamiseks pöörduma. • arutleb, millal muutub sõna ohtlikuks ja kust läheb sõnavabaduse piir. 	
<p>Teema ja selle olulisus: MEEDIA JA TEAVE: KUIDAS TOIMIDA INFOPALJUSUSE JA INFOKORRATUSE KONTEKSTIS.</p>		
	<p>Õpitulemused: Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • teab ajakirjanduse rolli (informeerimine, tähelepanu juhtimine probleemidele, meelelahutus jm) ja vastutust avaliku arvamuse kujundamisel ühiskonnas. • oskab vahet teha erinevat tüüpi meediasul (professionaalne ajakirjandus versus “näiline ajakirjandus” (huvirühmade meedia, sotsiaalmeedias sisuloojad ja suunamudijad jms), süvavõltsingu kasutamine. • selgitab, millised on ajakirjanduse standardid. 	<p>Õppesisu:</p> <p>informeerimine, tähelepanu juhtimine probleemidele, meelelahutus</p> <p>huvirühmade meedia, sotsiaalmeedias sisuloojad ja suunamudijad jms</p> <p>professionaalse ajakirjanduse eristamine muust meediast.</p> <p>informatsiooni kaudu mõjutamise märkamine</p>

	<ul style="list-style-type: none"> • teab, milles seisneb sõnumite võimendamine ja mullistumine. mõistab, millistes olukordades mõjutamine toimub ning oskab märgata enda ümber erinevat liiki turunduskommunikatsiooni kui ka poliitilist propagandat. • mõistab, mis on infosõda ning kuidas kasutatakse vastandumist jm infomüra, et mõjutada demokraatliku arutelu. • tunneb ja oskab rakendada võtteid, kuidas valeuudist ära tunda. 	
	<p>Teema ja selle olulisus: DEMOKRAATLIK RIIK JA VALITSEMINE - KUIDAS DEMOKRAATLIKUD VÄÄRTUSED AITAVAD TAGADA KODANIKE HEAOLU NING ÕIGUSRIIGI TOIMIMIST.</p>	
<p>9. kl</p>	<p>Õpitulemused: Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • mõistab, milles seisneb võimude lahususe printsiip ning miks ja kuidas seda demokraatlikus ühiskonnas rakendatakse. • oskab eristada võimu harusid saades aru nende ülesannete erinevustest, kuid samas omavahelisest vastastikusest seotusest. • nimetab (põhiseaduse abil) põhiseaduslike institutsioonide: Riigikogu, Vabariigi Valitsuse, Vabariigi Presidendi, kohaliku omavalitsuse ja kohtute peamisi ülesandeid. • teab, et Eesti kuulub Euroopa Liitu, mille juhtimisel rakendatakse samuti võimude lahususe printsiipe, oskab esitada selle kohta näiteid. • teab, et avaliku sektori asutused tagavad riigi toimimise osates tuua näiteid mõnedest riigi ülesannetest. 	<p>Õppesisu:</p> <p>Demokraatia toimimine igapäevases elus</p> <p>Eesti valitsemiskord: kuidas rakendub võimude lahususe ja tasakaalu põhimõtte ellu ning millised on kodaniku võimalused poliitika kujundamisel osaleda.</p>

<p>9. kl</p>	<ul style="list-style-type: none"> • saab aru kuidas õigusriigis toimub kokkulepitud reeglite kehtestamine ja muutmine. • õppija oskab tuua näiteid, millised on valdade ja linnade ülesanded oma kogukonna igapäevaelu korraldamisel. • selgitab, kuidas rakendub võimude lahususe põhimõtte kohaliku valitsemise tasandil. • teab, kellel on hääleõigus kogukonna esinduskogu - volikogu valimistel. • oskab tuua lihtsaid näiteid, millistes küsimustes tuleb inimesel kohaliku võimu poole pöörduda. • tunneb huvi kohaliku elu korraldamise vastu ning oskab sõnastada enda jaoks kohaliku elu probleemkohti ning pakub välja omapoolseid lahendusi. • teab, millised on osalusdemokraatia võimalused kaasa rääkida kohalike asjade otsustamisel, osates vajadusel neid ka rakendada. 	
<p>Teema ja selle olulisus: KODANIKUÜHISKOND - MIDA ANNAB VABAKONNAS OSALEMINE NING KUIDAS RAHVA TAHET MAKSMAPANNA.</p>		
	<p>Õpitulemused: Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> • mõistab, milline on kodanikuühiskonna roll demokraatia tagamisel ning, millised on vabaühenduste eesmärgid ja toimimise põhimõtted. • saab aru, millised probleemid aitab vabakond kogukonnas ja laiemalt ühiskonnas lahendada ning oskab näha võimalusi, milliseid annab vabaühendustes või nende algatustes osalemine. 	<p>Õppesisu:</p> <p>osalemise tahte tekitamine</p> <p>hoolivus, vabadus, demokraatia, ettevõtlikkus, kultuuriline mitmekesisus, keskkonna jätkusuutlikkus, solidaarsus, vastutustundlikkus</p>

9. kl	Teema ja selle olulisus: ÄRISEKTORI TOIMIMINE - MILLINE ON RIIGI ROLL MAJANDUSE REGULEERIMISEL, KUIDAS OLLA ISE ETTEVÕTLIK, SAADA HAKKAMA (TÖÖ)TURU KONTEKSTIS NING OLLA RAHATARK.	
	Õpitulemused: Õpilane: <ul style="list-style-type: none"> ● teab, kuidas tekib ühiskonnas tulu ning millistel alustel heaoluühiskonnas tulused ümber jaotatakse mõistes, miks on tähtis ühiskonna sotsiaalse õigluse loomisele kaasa aitamine. ● teab, mis on sotsiaalne ettevõtlus, ja toob näiteid selle võimalustest. ● saab aru, et maailmakaubandussüsteemis on osalejad vastastikusel sõltuvus. ● teab, et õiglase kaubanduse võimaldab nii tarbijal kui tootjal panustada õiglasema süsteemi loomisesse. ● mõistab, millest sõltuvad riigi tulud ning millised kohustused on riigil. ● väärtustab ausat maksumaksmist ja mõistab maksude vajalikkust ühiskonna toimimiseks. ● mõistab, millistest reeglitest lähtutakse töösuhte loomisel. On teadlik riskidest, mis noori tööturule sisenedes võivad puudutada. ● teab, kuidas planeerida vastutustundlikult oma rahaasju. ● mõistab, millised ohud võivad kaasneda laenamise või investeerimisega, oskab neid seostada mõjutamise ning infokorruptuse ohtudega. ● mõistab, mida tähendab finantsiline vastutus ja kuidas võtta arukalt riske. 	Õppesisu: Turumajanduse olemus ja riigi roll selles Tööturg Isiklik toimetulek ja arukas tarbimine

9. kl	<ul style="list-style-type: none"> oskab koostada oma kuludest/tuludest lähtuvat eelarvet seostades seda aruka tarbimisega. 	
	<p>Teema ja selle olulisus: EESTI JA MAAILM: KUIDAS RAHVUSVAHELINE OLUKORD EESTIT MÕJUTAB NING KUIDAS VÄIKERIIG SAAB OMA HUVE RAHVUSVAHELISTES SUHTLUSES TEOSTADA.</p>	
	<p>Õpitulemused: Õpilane:</p> <ul style="list-style-type: none"> mõistab, et Eesti peab arvestama rahvusvahelise olukorra ja rahvusvaheliste suhetega ning, et väikeriigile tagab just rahvusvaheline koostöö ja osalemine rahvusvahelistes organisatsioonides oma huvide parima esindatuse. teab, mida annab Eestile kuulumine EL ja NATO-sse. Mõistab, miks on väikeriigile oluline, et rahvusvahelistes suhetes järgitaks kokkulepitud reegleid, austatakse inimõiguseid ja demokraatiat. 	<p>Õppesisu:</p> <p>Euroopa Liit, NATO, ÜRO, OECD ja teised rahvusvahelised organisatsioonid</p>